

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

**Культурно-мистецькі та науково-дослідні практики
Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара»**

Виконав: студент II курсу

Групи МКД-11-22

Спеціальності: 028 Менеджмент
соціокультурної діяльності

Орлов Роман Юрійович

Керівник: кандидат історичних наук,
доцент Святненко А. В.

Рецензент:

доктор філософії з історії та
археології

Міненко Л. М.

Допущено до захисту:

протокол засідання кафедри

№ 5 від 22 листопада 2023 р.

в.о. завідувача кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій

_____ Вікторія ДОБРОВОЛЬСЬКА

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Орлов Р. Ю. Культурно-мистецькі та науково-дослідні практики Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара». – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Об'єкт дослідження: особливості функціонування Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара»

Предмет дослідження: науково-дослідна та культурно-мистецька діяльність Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара».

Мета дослідження: здійснити комплексний аналіз функціонування Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» як наукової, дослідної, культурно-мистецької установи.

У роботі проаналізовано законодавчі засади функціонування музейної сфери; узагальнено методологічні підходи дослідження музейної справи; проаналізовано життєдіяльність засновника досліджуваного закладу; визначено та охарактеризовано етапи становлення музею Івана Гончара; проаналізовано науково-дослідну роботу «Музею Івана Гончара»; досліджено культурно-мистецькі практики Музею; розроблено пропозиції щодо удосконалення діяльності Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара».

Ключові слова: Музей Івана Гончара, культурно-мистецькі практики, науково-дослідна діяльність

Orlov R. Yu. Cultural, artistic and research activities of the National Centre of Folk Culture "Ivan Honchar Museum. - Qualification work on manuscript rights.

Object of research: features of the functioning of the National Center of Folk Culture «Ivan Honchar Museum».

Subject of research: scientific research and cultural and artistic activities of the National Center of Folk Culture «Ivan Honchar Museum».

The purpose of the study: carry out a comprehensive analysis of the functioning of the National Center of Folk Culture «Ivan Honchar Museum» as a scientific, research, cultural and artistic institution.

The work analyzes the legislative principles of the functioning of the museum sphere; methodological approaches to museum research are summarized; the life activities of the founder of the researched institution were analyzed; the stages of the establishment of Ivan Honchar's museum are defined and characterized; the research work of the "Museum of Ivan Honchar" was analyzed; cultural and artistic practices of the Museum were investigated; proposals for improving the activities of the National Center of Folk Culture "Ivan Honchar Museum" were developed.

Key words: Museum of Ivan Honchar, cultural and artistic practices, scientific and research activities

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1.Нормативно-правова база функціонування музейної сфери.....	9
1.2.Методологічні основи дослідження.....	26
Висновки до Розділу 1.....	30
РОЗДІЛ II. МУЗЕЙ ІВАНА ГОНЧАРА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ	
2.1. Життєвий шлях та творча діяльність засновника музею Івана Гончара.....	32
2.2. Етапи становлення Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара».....	43
Висновки до Розділу 2.....	50
РОЗДІЛ III. НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ТА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПРАКТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ «МУЗЕЙ ІВАНА ГОНЧАРА» В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ	
3.1. Науково-дослідна робота Музею Івана Гончара в умовах гібридних загроз.....	52
3.2. Культурно-мистецькі практики Національного центру «Музей Івана Гончара» під час російсько-української війни.....	65
Висновки до Розділу 3.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах розбудови Української держави, її поступової інтеграції до цивілізованого співтовариства суттєво підвищився інтерес до історичного минулого, виявлення та дослідження маловідомих сторінок вітчизняної історії. Потужною складовою формування ідентичності української нації поряд з мовою, історією є, безумовно, культура й історико-культурна спадщина, в якій зосереджується минуле і сьогодення. Набуваючи загальнодержавного значення, вона сприяє формуванню та укріпленню національної самосвідомості та ідентичності, позитивним зрушення у суспільній свідомості, оскільки в епоху глобалізації історико-культурне надбання стає основою самоідентифікації, творення нового культурно-історичного фону країни, її міжнародного іміджу. Ставлення до культурної спадщини, яка зберіглася до наших днів у вигляді різноманітних предметів народної культури, що мають універсальну історичну, мистецьку, наукову цінність є одним із важливих індикаторів культурного потенціалу країни.

В цьому контексті Музей Івана Гончара є унікальним центром української народної культури, де в об'єктивній повноті й всебічній органічності представлена традиційно-побутова й духовно-світоглядна модель українського середовища від давніх часів до сьогодення. Музей Івана Гончара гармонійно поєднує науково-теоретичне музейництво з практичним відродженням культурно-мистецьких традицій минувшини. Музей є не просто статичним сховищем культурно-історичних реалій України XVI – XX ст., а й динамічним сучасним поліфункціональним соціокультурним закладом, який активно популяризує українську народну культуру в Україні та за її межами.

Попри свою унікальність та багатофункціональність Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» до сьогодні не став предметом спеціального ґрунтового дослідження. Попри доволі велику кількість публікацій, вони не мали науково-аналітичного характеру, друкувалися, переважно, в виданнях популярного-інформативного напрямку. Окремі періоди життя і творчості засновника музею висвітлювали В. Качкан [28; 29], З. Косицька

[33], В. Вечерський [3], М. Кагарлицький [27], Н. Позняк [56], Л. Іваницька [26]. Важливим підґрунтям для підготовки певного розділу стали книги спогадів самого Івана Гончара [8; 9; 10; 11]. На питаннях становлення та розвитку закладу зосереджували увагу такі дослідники: С Козача [30], І. Пошивайло [60; 61; 62], А. Гнатик [6], Т. Пошивайло [63; 64], Ю. Патлай [47]. Окремі напрями діяльності висвітлювали М. Вертюк [2], А. Гнатик [6]. Науковці, які зупиняли свою дослідницьку увагу на питаннях функціонування закладу, це як правила, співробітники музею. Їх розвідки представлені переважно у вигляді тез на наукових конференціях, публікаціях інформативного характеру на шпальтах газет і популярних журналів, і, меншою мірою, статтями у наукових збірниках.

Отже, питання функціонування Музею Івана Гончара не були предметом спеціальних наукових досліджень. Тому розробка представленої теми становить значний інтерес й актуальність з точки зору заповнення прогалін у вивченні, відтворенні повномасштабної картини розвитку української культури й історії.

Об'єкт дослідження: особливості функціонування Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара».

Предмет дослідження: науково-дослідна та культурно-освітня діяльність Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара».

Мета магістерського дослідження: здійснити комплексний аналіз функціонування Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» як наукової, дослідної, культурно-мистецької установи. Реалізація окресленої мети зумовила постановку наступних дослідницьких завдань:

- проаналізувати законодавчі засади функціонування музейної сфери;
- узагальнити методологічні підходи дослідження музейної справи;
- проаналізувати життєдіяльність засновника досліджуваного закладу;
- визначити та охарактеризувати етапи становлення музею Івана Гончара;
- проаналізувати науково-дослідну роботу «Музею Івана Гончара»;
- дослідити культурно-мистецькі практики Музею;
- розробити пропозиції щодо удосконалення діяльності Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара».

Наукова новизна результатів даної розвідки полягає в тому, що уперше:

- зроблено спробу комплексно дослідити можливості соціокультурного потенціалу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара»;
- проаналізовано стан та напрями науково-дослідної діяльності «Музею Івана Гончара»;
- з'ясовано особливості культурно-освітньої діяльності закладу, визначено його роль і значення щодо забезпечення культурно-дозвіллевих потреб населення, також окреслено методи розширення роботи;
- введено до наукового обігу джерела поточного архіву Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара».

Набуло подальшого розвитку: - вивчення нормативно-правової бази, що регламентує функціонування музейних закладів; - висвітлення особливостей формування музейного фонду закладу; - розкриття складових творчого доробку Івана Гончара.

Практичне значення одержаних результатів є різноманітним й може охоплювати різні аспекти. Для покращення музейної практики можливе використання інформації що міститься в дослідження про те, які елементи діяльності музею ефективні, а які потребують удосконалення. Йдеться про оцінку виставок, освітянських програм, маркетингових стратегій тощо. Дослідження може допомогти визначити інтереси й очікування відвідувачів музею народної культури. На основі таких даних можна адаптувати виставкові програми, розробляти нові ефективні методи навчання і створювати більш привабливі події для відвідувачів. Результати дослідження можуть стати основою для розробки більш ефективних освітянських програм, орієнтованих на різні вікові групи й інтереси відвідувачів. Це може сприяти кращому розумінню і цінності народної культури. Дослідження може стати основою для розробки стратегії розвитку музею на довгострокову перспективу.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти дослідження пройшли апробацію на VII Всеукраїнській науковій конференції «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» (м. Київ, 2 листопада 2023р.).

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел (усього 76 посилань). Загальний обсяг роботи 93 сторінка, основний текст – 86 сторінки.

РОЗДІЛ I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.2. Нормативно-правова база функціонування музейної сфери

Стабільність й ефективність функціонування музейної галузі в державі, як і будь якої іншої, забезпечується належною законодавчою базою. З огляду на сучасні реалії, швидкий розвиток інформаційного суспільства, перед музеями постають завдання не тільки розширення традиційних форм роботи, а й запровадження нових інноваційних, креативних підходів, щоб залишатися цікавими, актуальними, оригінальними, а значить і затребуваними в суспільстві. Серед важливих аспектів, на які спрямовує зусилля держава є перехід до законодавчої бази прямої дії. Це означає, що ухвалені закони відразу мають впливати, виправляючи ситуацію.

Правові основи музейної сфери в Україні забезпечує низка законів України, постанови Верховної ради України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Міністерства культури та інформаційної політики України тощо.

Безпосередньо Закон України «Про музеї та музейну справу» [16] чітко окреслює засади, на яких дозволяється створення і діяльність всіх видів і форм музейних установ в країні, а також визначає особливості зберігання, наукового формування, вивчення, обліку, використання й охорони українського Музейного фонду. Відповідно до статті 2 цього закону, пріоритетними напрямками діяльності музеїв є: культурно-освітня, виставкова, науково-дослідна, експозиційна, реставраційна, комплектування музейних зібрань, пам'яткоохоронна, а також численні інші види роботи, пов'язані з оцінкою певних предметів і визначення їх культурної цінності.

В контексті нашого дослідження важливою є стаття 6 даного Закону, в якій зокрема вказано, що: «музею, що є у державній чи комунальній власності який має музейні колекції загальнодержавного значення, набув міжнародного визнання і є провідним культурно-освітнім та науково-дослідним закладом у

відповідних профільних групах музейної мережі України,... може бути надано статус національного музею України» [16]. «Музей Івана Гончара» перебуває в комунальній власності і в 2009р. відповідно до Указу Президента України отримав статус «Національного» [72].

Важливою складовою функціонування музейних закладів є їх належне фінансування. На законодавчому рівні передбачено фінансування як бюджетне (державний чи місцевий бюджет) так і різні додаткові джерела фінансування. Додатковими джерелами фінансування визначено: «кошти, що надходять від господарської діяльності, надання платних послуг, у тому числі за відвідування музеїв і виставок; кошти, одержувані за науково-дослідні та інші види робіт, які виконує музейний заклад на замовлення...; доходи від реалізації сувенірної продукції, предметів народних художніх промислів, видавничої діяльності, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання; плата за кіно- і фотозйомки; гранти, благодійні внески, добровільні пожертвування, грошові внески, матеріальні цінності, одержані від фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних; кошти, отримані державними і комунальними музеями як відсоток на залишок власних надходжень, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти і розміщених на поточних рахунках, відкритих у банках державного сектору; інші джерела, в тому числі валютні надходження, відповідно до законодавства України» [16]. Ці додаткові джерела фінансування є необхідною складовою успішної діяльності музеїв в умовах ринку і конкуренції, роблять їх більш самостійними, гнучкими і чутливими до вимог та потреб часу. Перелік же платних послуг не є довільним, а затверджується спеціальною Постановою Кабінету Міністрів України [58]. При детальному ознайомленні із запропонованим переліком, можна констатувати що він ретельно продуманий, систематизований, деталізований і максимально наближений до ймовірних потреб споживачів культурної сфери. Так, серед запропонованого, варто назвати: консультації з питань реставрації, консервації, збереження культурних цінностей в музеях; проведення фестивалів, театралізованих свят, обрядових заходів, виставок творів декоративно-

ужиткового мистецтва; допомога в організації чи проведення конкурсів, майстер-класів, творчих майстерень; проведення відео, кіно, фотозйомки приміщень та інтер'єрів музеїв, окремих експонатів; обслуговування екскурсійних груп та проведення екскурсій для індивідуальних відвідувачів; створення та оформлення експозицій; Реставрація, ремонт, атрибуція виробів декоративно-ужиткового мистецтва, інших культурних цінностей на замовлення тощо. Розмір же платних послуг щорічно встановлюються безпосередньо музеями.

На законодавчому рівні за музеями закріплено право участі у міжнародному культурному співробітництві, що може відбуватися у вигляді: організації і проведення спільних заходів, як виставки, конференції, конгресів тощо; взаємний обмін виставками, музейною інформацією, вивченням досвіду організації музейної справи; участь в організації спільної підготовки працівників музейних закладів; проведення наукових досліджень на основі реалізації міжнародних програм тощо.

Музейні предмети, що зберігаються в країні чи з різних причин знаходяться за її межами і підлягають поверненню, становлять Музейний фонд України. Порядок формування музейного фонду, правила обліку музейних колекцій, загальному музейних предметів, порядок забезпечення збереження, використання й охорони визначається спеціальним Положенням «Про музейний фонд України», що затверджується урядовим рішенням [59]. Музейний фонд України складається з двох частин: державної і недержавної. До недержавної частини належать музейні предмети, що зберігаються в приватних музеях, чи є власністю об'єднань громадян, громадян чи релігійних організацій. До державної частини Музейного фонду України вносяться музейні предмети, що зберігаються у державних музеях, у тому числі які належать «до сфери управління місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоуправління» [16]. Ці музейні предмети є державною власністю. Вони закріплюються за музеями, які здійснюють оперативне управління ними. Відповідна стаття (16²) зазначеного закону зобов'язує Кабінет Міністрів України

затверджувати перелік музейних закладів, у яких зберігаються колекції, предмети, зібрання, що належать до державної частини зазначеного фонду. Музей Івана Гончара, що є предметом нашого дослідження, закономірно внесено до цього переліку [58].

Музейні предмети, які мають виняткове історичне, художнє чи етнографічне значення підлягають підвищеній увазі щодо їх збереження і перебувають на особливому обліку. Незалежно від того, де такі предмети, колекції зберігаються, у чийй власності знаходяться, вони вносяться до Державного реєстру національного культурного надбання галузевим міністерством. В нашому випадку - Міністерством культури та інформаційної політики України.

Аналізуючи діяльність музейних закладів логічним буде зупинитися на питанні законодавчого врегулювання управлінської системи. Міністерство культури та інформаційної політики є центральним органом виконавчої влади, що здійснює державну політику в музейній сфері. В законі, окрім інших, окреслені наступні його повноваження: «організовує навчання і підвищення кваліфікації працівників музеїв; визначає потреби та нормативи, що гарантують належний рівень музейного обслуговування і доступ громадян до Музейного фонду України; здійснює контроль за діяльністю музеїв, заснованих на державній та комунальній формах власності, за станом обліку, зберіганням, охороною, використанням музейних предметів Музейного фонду України, що зберігаються в музеях незалежно від форми власності; організую проведення наукових досліджень у сфері музейної справи» [16].

Керівництво музеями здійснюють місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Вони ж несуть безпосередню відповідальність за фінансове та матеріально-технічне забезпечення закладів. Так, Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» організаційно є комунальним закладом. В організаційно-методичному плані він керується Міністерством культури та інформаційної політики. Він є комунальним закладом і безпосередньо підпорядковується Київській міській

державній адміністрації (Департаменту культури виконавчого органу Київської міської ради).

Безумовно, що ефективна діяльність музейного закладу багато в чому залежить від її керівника, його компетентності, добросовісності і креативності.

Посада керівника музею Івана Гончара є генеральний директор. В Законі України «Про культуру» детально прописана процедура проходження конкурсу і укладання контракту терміном на п'ять років з особою, яка виявилася переможцем конкурсу [15]. Виписані і певні вимоги щодо особи, яка претендує на посаду керівника закладу культури. Музей Івана Гончара має статус національного, отже, згідно закону, керівником такого закладу може бути: «особа, яка має вищу освіту, стаж роботи у сфері культури не менше трьох років, володіє державною мовою, має досвід роботи на керівних посадах в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях усіх форм власності не менше трьох років та здатна за своїми діловими і моральними якостями, освітнім і професійним рівнем виконувати відповідні посадові обов'язки» [15].

Порядок проведення конкурсних змагань передбачено 21-ю статтею закону. Йдеться, що претендентів на керівну посаду визначає конкурсна комісія, а діяльність комісії чітко регламентується спеціальним положенням, затвердженим наказом Міністерства культури України [43]. На своїх засіданнях конкурсна комісія ретельно розглядає документи, які зобов'язані подати претенденти на керівну посаду. Зокрема, це: заява на участь у конкурсі і дозвіл кандидата на обробку його персональних даних, автобіографія, в якій вказується прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік та місце народження, відомості про освіту, детальна інформація про трудову діяльність: місця роботи, посади, інформація про громадянство. Згідно вимог надається два рекомендаційних листи. Обов'язковими є надання двох рекомендаційних листів, а також у додається у довільній формі мотиваційний лист. Окрім цього, особа, що проходить конкурс може надавати інші документи, що підкреслюють його компетентність і добросовісність. Важливою складовою конкурсу є проходження

співбесіди, під час якої кожний із конкурсантів має можливість продемонструвати своє бачення майбутнього закладу, презентуючи програму розвитку на рік і на перспективу. При виборі кандидата членами комісії враховуються наступні додаткові критерії: наявність науково ступеня кандидата чи доктора наук, післядипломну освіту в управлінській галузі; володіння європейськими мовами; досвід в інноваційних та інвестиційних проектах; а також досвід роботи на керівних посадах у вітчизняних міжнародних програмах, установах в галузі культури; ступінь MBA, MPA, магістра державного управління і, звісно, бездоганна ділова репутація. Після визначення комісією переможця (голосування більшістю голосів від складу комісії) керівник органу управління призначає цю особу керівником закладу і підписує з ним контракт строком на п'ять років. [15]. Отже, чітке дотримання процедури конкурсного відбору керівника закладу культури, як вона прописана в законі, дає можливість обрати поміж кандидатів дійсно гідну, компетентну і досвідчену особу.

Разом з вибудованою системою підпорядкування музеї наділені правом самоврядування. Вони можуть створювати ради: методичні, вчені, реставраційні, художні тощо і запрошувати до їх складу різних фахівців.

Важливою складовою успішного функціонування, загалом закладу культури і музейного закладу зокрема є досвідчені, професійні і відповідальні співробітники. Саме на покращення якісного складу працівників спрямований Наказ галузевого Міністерства «Про затвердження положення, про проведення атестації працівників підприємств, установ, організацій та закладів галузі культури» [40]. В положенні йдеться про два види атестації, періодичність їх проведення. Законодавець рекомендує проводити атестацію не частіше ніж раз на три роки. Загалом же періодичність заходу щодо оцінки професійного рівня співробітників та категорії працівників, які підлягають атестації визначаються колективними договорами. Якщо ж в закладі відсутній колективний договір, то згадані питання вирішує роботодавець за згодою з виборним органом профспілкової організації. Якщо під час атестації певна особа не в змозі

підтвердити свою кваліфікацію, то вона може бути направлена на навчання і пройти повторну атестацію не раніше ніж через рік.

Підготовка до атестації проходить поетапно. Орієнтовні питання, що виносяться на атестацію, узгоджуються з відповідним профспілковим органом і надаються для ознайомлення співробітникам, які мають проходити атестацію. Детально визначено процедуру проведення атестації, а також склад комісії. Загальне організаційне і методичне керівництво щодо проведення атестації працівників закладів культури покладається на галузеве міністерство. Безпосередньо ж атестацію проводить атестаційна комісія, що складається із певних працівників закладу, її склад погоджується з профспілковим комітетом затверджується наказом керівника закладу. Особи, що увійшли до складу атестаційної комісії Атестація членів атестаційної комісії передувала атестації інших працівників. На кожного працівника готуються атестаційний лист у двох примірниках за встановленою форм. В ньому надається наступна інформація: прізвище, рік народження, освіта, спеціальність за освітою, науковий ступінь, вчене звання, загальний трудовий стаж, посада, час призначення на посаду, виконання рекомендацій останньої атестації у випадку її проходження, оцінка професійної кваліфікацій та ділові якості. Вказуються результати голосування членів комісії, рекомендації комісії, а також фіксуються пропозиції чи зауваження особи, що атестується.

Окрім того, керівником структурного підрозділу до комісії надається характеристика особи, що проходить атестацію, з об'єктивною оцінкою її діяльності, компетентності, а також рекомендації щодо підвищення якості її діяльності. Працівник під власний підпис знайомиться з характеристикою. Атестаційна комісія на засіданні розглядає подані документи, заслуховує особу, що атестується, все фіксується в протоколі. Рішення, а варіантів передбачається три, приймається простою більшістю голосів відкритим голосуванням. Результати заносяться до атестаційного листа, який підписується головою, секретарем. Комісія може рекомендувати керівництву звернути увагу на здібних, кваліфікованих працівників, взяти їх до кадрового резерву і просувати по службі.

Отже, виписана процедура проведення атестації працівників дає можливість об'єктивно оцінити професійний рівень, вміння і знання працівника, потенційні можливості і здібності.

У згаданому Положенні надаються переліки посад, для кожної категорії закладів і загальний перелік для всіх закладів культури. В музеях, закладах музейного типу атестації підлягають наступні посади: заступник генерального директора, учений секретар, головний зберігач фондів, головний бухгалтер та заступник, завідувач реставраційної майстерні, завідувач (начальник) відділу, науковий співробітник, молодший, провідний, старший науковий співробітник, екскурсовод, лектор, музейний доглядач, реставратор декоративних предметів та художніх виробів, реставратор килимів, тканин, гобеленів тощо [40].

Важливим документом, який впливає на роботу музейного закладу це штатний розпис. Штатний розпис (чи штатна структура) – це документ, який визначає кількість і типи робочих місць (позицій), а також функціональні обов'язки працівників. Музейні заклади при внесенні змін чи розробці штатного розпису орієнтуються на наказ галузевого Міністерства «Про затвердження примірних штатних розписів державних та комунальних музеїв, заповідників та закладів музейного типу» [44]. На нашу думку це документ потребує доповнення з огляду на технічний прогрес, що дає можливість суттєво змінити можливості музейних закладів, зробити їх цікавими, сучасними, креативними. В умовах конкуренції, було б доцільним на наш погляд, мати в штаті менеджера з маркетингу і PR, який би професійно займався просуванням музею, організацією рекламних кампаній, роботою із ЗМІ. Не завадило мати й IT-фахівця, який би займався технічною підтримкою і розвитком IT-інфраструктури музею. В запропонованому приблизному штатному розписі такі посади не передбачені. Введення їх в штат музеями можливо, але ця практика поки не достатньо поширена. Варто зазначити, що навколо названого наказу тривалий час точиться полеміка. Питання доцільності щодо дотримання його рекомендацій було предметом обговорення кількох Музейних рад різних скликань. На деяких засіданнях ухвалювались рішення рекомендувати Міністерству скасувати

названий наказ аргументуючи це тим, що сьогодні музеї мають самостійно визначати штатну структуру [38].

Важливим елементом розвитку музейної сфери є підвищення кваліфікації працівників галузі. В Законі України «Про освіту» зафіксовано право повнолітніх людей на навчання впродовж життя. Зокрема в п. 10 ст. 18 стверджується, що: «безперервний професійний розвиток – це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої освіти та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і тримає впродовж всього періоду його професійної діяльності». І далі вказано, що одною із складових освіти для дорослих є підвищення кваліфікації і що це: « набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань» [17].

Загалом, на сьогодні є чимало способів, як можна організувати і провести такі заходи. Зупинимося на деяких з них. Спеціалізовані семінари і майстер-класи. Запрошення експертів і професіоналів з різних областей культури і мистецтва для проведення майстер-класів, лекцій, семінарів. Ці заходи можуть стосуватися окремих періодів мистецтва, техніки зберігання і відновлення, методів взаємодії з відвідувачами тощо. Онлайн-курси і вебінари. Використання сучасних технологій дозволяє навчати співробітників дистанційно. Існує багато платформ, що пропонують курси з мистецтва, культурної спадщини та іншим темам. Організація стажування та обміну: партнерство з іншими музеями чи культурними закладами для організації обміну досвідом і стажування співробітників. Внутрішні тренінги і майстер-класи: організація навчальних заходів безпосередньо в музеї із залученням як зовнішніх так і внутрішніх експертів. Участь у конференціях і симпозіумах: відрядження співробітників на професійні заходи, де вони можуть поділитися своїм досвідом, дізнатися про нові тенденції і методи роботи в сфері музеєзнавства. Дослідницькі проекти і публікації: заохочення співробітників до проведення власних досліджень в галузі культури і мистецтва, а також публікації своїх результатів. Міжнародні

програми і обмін: участь співробітників в міжнародних проектах, обмінах і програмних ініціативах, що допомагає набутти новий досвід і знання.

Кожен з цих підходів може бути й адаптується під конкретні потреби і ресурси музею. Важливо враховувати, що навчання має бути безперервним процесом, який сприяє розвитку професіоналізму співробітників й якості музейної діяльності в цілому.

Одним із затребуваним видом підвищення професійного рівня є курси підвищення кваліфікації. В Законі України «Про освіту» зазначається, що «заклади освіти, що проводять освітню діяльність з підвищення кваліфікації працівників,... мають отримати ліцензію на відповідну діяльність та/або акредитувати відповідні освітні програми» [17].

Так, важливим освітнім напрямом у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва є підвищення кваліфікації керівного складу і фахівців галузі культури України. Ця робота здійснюється в рамках бюджетної програми «Підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів та підготовка науково-педагогічних кадрів у сфері культури і мистецтва, підготовка кадрів акторської майстерності для національних мистецьких та творчих колективів» [75]. Діяльність Центру неперервної освіти в Академії орієнтована на розвиток фахових компетентностей працівників галузі культури, набуття слухачами фахових, інтегральних та загальних компетентностей, активне використання цифрових та інформаційно-комунікативних технологій в роботі закладів сфери культури., комунікативну, інклюзивну, цифрову, емоційно-етичну компетентність, а також удосконалення управлінської компетентності у керівного складу закладу культури. Під час занять порушуються питання різного рівня складності. Учасники навчання, під час лекційних та практичних занять, дискусій і круглих столів, відеотренінгів, виробничих та інноваційних ігор набувають практичних навичок, нових знань, переймають досвід колег.

Так, для музейних працівників в 2021р. розроблена і запропонована програма підвищення кваліфікації «Актуальні проблеми роботи музеїв на сучасному етапі». Результатами її навчання визначено окрім теоретичної

складової є: вміння слухачів «здійснювати пошук, відбір та використання професійно спрямованої інформації стосовно захисту культурної спадщини; готувати необхідні інформаційно-аналітичні та управлінські документи у згаданій царині; планувати та організовувати заходи із протидії загрозам збереженню музейних колекцій і пам'яток; бути здатним до моніторингу проблем музейництва; міжвідомчої та суспільної взаємодії з питань розвитку музейної справи в Україні. А також: набути медіо-грамотність як здатність отримати доступ до відповідної та точної інформації за допомогою засобів масової інформації у різних формах; навички та вміння до самостійної обробки відповідної професійної та науково-практичної інформації; особистої участі та управління заходами зі збереження музейних колекцій; узагальнення досвіду діяльності із відвернення небезпек в галузі музейної справи» [65].

Надзвичайно важливою умовою збереження музейних предметів є якісний і надійний їх облік. Наказом № 580 від 21.07. 2016р. Міністерство культури України затвердило «Інструкцію з організації обліку музейних предметів» [41], в якій детально виписано порядок та вимоги щодо організації цього виду діяльності. В інструкції розписані обов'язки працівників музею, щодо організації і проведення роботи по обліку зберігання і використання музейних предметів: керівника, заступників керівника з наукової та адміністративно-господарських питань, головного зберігача фонду, відповідальних зберігачів тощо. В документі прописана поетапність обліку предметів музейного фонду, порядок приймання і передавання предметів на експертизу, на постійне чи тимчасове зберігання іншим музеям чи юридичним чи фізичним особам, маркетування предметів, порядок проведення звірки наявності предметів музею з фондово-обліковою документацією закладу.

Працівники музею, які беруть участь в процесі організації обліку музейних предметів мають відповідати певним кваліфікаційним вимогам посад, які займають. Наказом Міністерства культури і мистецтва України № 168 від 14 квітня 2000 р. затверджено Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, в розділі «Музеї та заклади музейного типу» виписані

кваліфікаційні вимоги до керівників (генеральний директор національного музею, головних зберігачів фондів, завідувачів науково-дослідного відділу (сектору) музею, завідувачів відділами науково-освітньої роботи, обліку музейних фондів, реклами, друку, інформації, науково-дослідної лабораторії, реставрації, завідувачів виставки, ученого секретаря, професіоналів (зберігачів фондів, лекторів (екскурсоводів), молодших наукових співробітників, наукових співробітників, провідних наукових співробітників, старших наукових співробітників), фахівців (організаторів екскурсій 1 і 2 категорії), робітників (музейних доглядачів). В контексті нашого дослідження варто зупинитися на тих кваліфікаційних вимогах, що ставляться, наприклад перед завідувачем відділу науково-освітньої роботи. Претендент на цю посаду має мати диплом магістра чи спеціаліста відповідного напрямку підготовки, післядипломну освіту в галузі управління, стаж роботи в музеї не менше двох років при наявності ступеня магістра і три роки – спеціаліста. Детально виписані завдання і обов'язки: «організує екскурсійну та інші види освітньої роботи музею. Здійснює планування тематичних лекцій, екскурсій, складає графіки їх проведення. Організує прийом замовлень на екскурсії, забезпечує їх екскурсоводами і лекторами відповідної кваліфікації. Контролює роботу лекторів, екскурсоводів, що здійснюють оглядові і тематичні екскурсії по експозиціям музею, виставок, надають консультації в експозиційних залах, а також тих, що виступають з лекціями в музеях та поза музеєм. Здійснює постійний зв'язок з громадськими організаціями, підприємствами, установами, учбовими закладами з метою організації серед працюючих і учнів науково-освітньої роботи. Займається питаннями менеджменту, маркетингу, реклами. Проводить екскурсії та читає лекції згідно з встановленими нормами. Забезпечує правильну розстановку і доцільне використання працівників відділу. Сприяє розвитку творчої ініціативи працівників і підвищенню їх кваліфікації Контролює дотримання працівниками правил і норм охорони праці, виробничої санітарних та протипожежного захисту, правил внутрішнього трудового розпорядку» [39]. Окрім того, вказана посада зобов'язує працівника знати: законодавчо-правові галузеві документи,

основи музеєзнавства, тематику екскурсій, лекцій, експозицій музею, методика проведення екскурсійної роботи, а також новітні методи проведення лекційної та екскурсійної роботи тощо.

Постійно діючим консультативним органом музею є фондово-закупівельна комісія. Її завдання, особливості діяльності, склад комісії, порядок роботи регламентується спеціальним Положенням, затвердженим Міністерством культури України 2016р. чинне зараз [42]. Відповідно до Положення комісія має завданням проведення експертизи усіх музейних предметів, що поступили до закладу на постійне зберігання. Склад комісії формується із керівників певних структурних підрозділів, а також можуть залучатися незалежні експерти, провідні вчені, спеціалісти-консультанти. Рішення приймається відкритим голосуванням більшістю голосів і вводиться в дію рішенням керівника музею.

Оцінку результатів діяльності музеїв дає нам звітна документація. Тривалий час музейні заклади щорічно подавали статистичний звіт за Формою 8-нк і тільки з 2019р. ця норма перестала бути обов'язковою. Хоча за інерцією деякі музеї продовжують її використовувати. Розглянемо більш детально складові звітної документації. В Загальній інформації вказується профіль музею (історичний, мистецький тощо), статус (підпорядкування), місцевість (міська чи сільська). Але поза увагою залишається: кількість населення проживає в цій місцевості, чи має цей населений пункт туристичну привабливість, потрібну інфраструктуру тощо. До другого пункту: фонди музею фіксувалася інформація щодо кількості музейних предметів основного фонду всього на кінець року, а також скільки із них належать до державної частини Музейного фонду України, із них занесені до Державного реєстру національного культурного надбання і кількість предметів науково-допоміжного фонду. Ця інформація показує як загальну кількість музейних предметів так і найбільш цінну її частину.

Згідно запропонованої класифікації предмети основного фонду поділялися на: речові, образотворчі, декоративно-ужиткові, писемні, фото, кіно та відео, природничі, інші. Передбачено кількісні показники щодо руху основного фонду: кількість предметів, що поповнили музейний фонд, що вибули, що

потребують реставрування, реставровано протягом року. Тут корисною були б данні щодо географії руху музейних предметів: до яких музеїв, населених пунктів, регіонів, країн тимчасово передавались предмети для експонування. Було б доречно додавати інформацію про способи надходження чи повернення предметів, причини їх втрати і способи до яких вдається музей щодо усунення причин псування чи втрат музейних предметів. В статистичній формі не передбачено стан цифровізації музею, запровадження електронного обліку колекцій, можливість перегляду колекцій онлайн.

Наступний пункт звіту стосується надважливого питання - це технічний стан та площа музею. Тут фіксується: вся площа музейної території, а також окремо заповідна, експозиційна, наукова, рекреаційна, господарська, кількість будівель. На жаль ця інформація фіксує тальки стан закладу, але не потреби, часто нагальні, музеїв щодо стану будівель, норми зберігання предметів, наявність розвинутої інфраструктури для відвідувачів музею.

Результати науково-дослідної та експозиційної роботи закладу, відповідно до форми звіту можемо оцінюємо за такими показниками: кількість наукових публікацій і видань, кількість розроблених планів тематико-експозиційних, кількість музейних предметів основного фонду, що експонувалися в звітному році в музеях, поза музеєм, кількість найменувань виставок, що були відкриті протягом звітного року. Цей вид діяльності можна доповнити і конкретизувати наступними позиціями: диференціювати публікації на науково-популярні, наукові, видання матеріалів фондів тощо, участь у наукових конференціях (всеукраїнських, міжнародних). Щодо експозиційної роботи, то варто надавати інформацію про масштабність заходів: експрес-виставки, стаціонарні партнерські, про доступність виставок (додатки до смартфонів, аудіогіди, тифлосупровід), віртуальні виставки тощо.

Критеріями оцінювання культурно-освітня діяльності музеїв визначені такі показники: загальна кількість відвідувачів, із них учнів, студентів та слухачів; кількість екскурсій і кількість екскурсійного обслуговування. З огляду на сьогодні доречно було б додавати і данні про такі заходи, які організовують

і проводять музеї, як форуми, майстер-класи, фестивалі тощо), а також назви і кількість тем, що розробляє заклад. Було б доречним знати наскільки популярні музеї серед людей похилого віку, людей з інвалідністю, сімей з дітьми.

Звіт містить наступну інформацію щодо персоналу музейного закладу: кількість штатних працівників, кількість осіб з вищою освітою, у тому числі спеціальною. На наш погляд варто додавати інформацію про вікові та гендерні ознаки працівників музею, підвищення кваліфікації, стажування (наприклад в зарубіжних музеях) тощо.

Окрім щорічного статистичного звіту за вказаною формою музеї надають звітну документацію до органу управління. Такі звітні форми не є уніфікованими, вони часто дублюють форму 8нк з уточненням чи додаванням певних питань.

Ця звітна документація з виключно статистичними кількісними показниками доповнюється пояснювальною запискою, яка готується в довільній формі і містить інформацію: порівняння плану музею та його виконання, у разі невиконання певних пунктів плану, пояснюються причини невиконання. І практика показує, що музеї уникають фіксувати проблеми, як великі, так і незначні, ситуативні і системні, й акцентують увагу на своїх досягненнях. До цього додається перелік зробленого за такими розділами: науково-дослідницька, науково-фондова, науково-просвітницька, науково-експозиційна, адміністративно-господарська, методична популяризаторська робота і підвищення кваліфікації.

Враховуючи все зазначене, можна погодитися з деякими дослідниками, які вважають, що у низці нормативно-правових документів, що регламентують функціонування музейних закладів критеріями оцінювання ефективності музеїв є: кількість відвідувачів закладу на рік і кількість предметів основного фонду колекції закладу [68]. На думку тих же науковців, встановлені критерії не дають можливості об'єктивно оцінити ефективність діяльності закладу, його продуктів та послуг, розмиває важливу ідею неповторності й унікальності кожного музею і призводить до пріоритетності цих показників

Надання пріоритетного значення цим кількісним показникам не дозволяє реально оцінити якість роботи музею, його послуги та продукти, знецінює саму ідею унікальності кожного окремого закладу і призводить до викривлення мотивації музейної роботи. Не беруться до уваги якість музейних послуг, впровадження музеями інноваційних форм та методів роботи, активність музею тощо і не впливають ні за розмір заробітної плати співробітників, ні на матеріальне забезпечення самого закладу. Рівень ефективної, креативної роботи музею не впливає на матеріальне заохочення працівників. До сьогодні в Україні не відсутні сучасні адекватні показники виміру ефективності діяльності музеїв та правила релевантного забезпечення закладів.

На наш погляд доречно розглянути стандарт ISO 21246, який був розроблений спільно Міжнародною радою музеїв й Європейською групою міжнародної статистики, затверджений 2019 році. Цей документ репрезентує уніфікований варіант набору критеріїв для оцінювання якості роботи музейних закладів. Запропонований стандарт акцентує увагу не тільки на кількісних, а й на якісних показниках, що дає можливість всебічно оцінити роботу сучасного музейного закладу.

Запропоновані групи критеріїв, які поділяються за напрямками діяльності закладів. Так, експозиційна робота має демонструвати наступні показники, як кількість організованих виставок, відсоток від загальної кількості тих, на яких вперше демонструвалися музейні предмети, їх кількість. Для з'ясування популярності музейних предметів й актуальності виставкових проєктів фіксується кількість раз на рік змінювалася постійна експозиція, проводилися пересувні виставки. Критеріями оцінки експозиційної роботи закладу є новизна та якість концепції, задоволеність від побаченого відвідувачів. Низка питань стосується умов зберігання, стану збереженості предметів, кількість предметів, що потрібно реставрувати. Звертається увага на оцифрування колекцій, фіксується кількість уже оцифрованих предметів, доступ до них в Інтернеті, а також переглядів цих даних. При оцінюванні наукової роботи береться до уваги важливий показник – це кількість наукових публікацій підготував співробітник.

Чимало питань стосується професійного рівня співробітників музею, що є важливою складовою ефективної роботи закладу, звертається увага, насамперед, на підвищення кваліфікації серед працівників.

Запропонований стандарт є певним орієнтиром сучасного ефективного музею і Україна може запозичити низку критеріїв, що сприятиме удосконаленню діяльності музейної галузі.

Статтею 8 Закон України «Про музеї та музейну справу» необхідною умовою функціонування музею визначено наявність статуту закладу, затвердженого його засновником. В документі передбачена обов'язкова наявність такої інформації: повна назва закладу державною і англійською мовами, статус, склад, права і обов'язки засновників; організаційна структура, напрями діяльності та завдання, що ставить перед собою заклад; джерела надходження коштів, їх використання, наявність майна музею, правила його реорганізації тощо [16]. Відповідно до цієї норми, закономірним виглядає ознайомитися з Статутом музею Івана Гончара [71]. В першому розділі положення зазначається, що досліджуваний центр є культурно-освітнім і науково дослідним закладом, за профілем – літературно-меморіальним. З огляду на предмет нашого вивчення важливим є розділ 3 Статуту, в якому окреслені основні завдання та напрями роботи музею: «самостійно планувати свою діяльність, вдосконалювати технологію, форми і методи роботи;.. створювати та відкривати експозиційні майданчики, зали парки скульптури та мистецькі галереї, інформаційно виставкові, рекреаційно-відновлювальні зали і комплекси, кіоски, буфети, магазини, кафе та інші об'єкти для задоволення інтелектуальних культурно-естетичних та загальноосвітніх потреб розвитку громадян; готувати та проводити тематичні, інформаційно-виставкові, літературно-художні та інші програм;...» тощо [71]. В положенні також вказано, що музей створено на основі приватної колекції Івана Гончара, майно належить до комунальної власності територіальної громади міста Києва, є державною власністю і становить частину Державного музейного фонду України.

Отже, в основі функціонування музейної мережі загалом і музейних

закладів покладена потужна законодавчо-правова база. Закони, постанови, розпорядження, накази, інструкції, положення спрямовані на різностороннє удосконалення музеїв, їх структури, матеріальне забезпечення, розширення методів та форм роботи, осучаснення закладів тощо.

1.2. Методологічні основи дослідження

Методологія нашого дослідження, насамперед, ґрунтується на використанні таких підходів, як системний, структурно-функціональний і діяльнісний. Застосування в даній роботі системного підходу дозволяє вивчати музей не як самостійний окремий об'єкт, а в контексті різноманітних культурних, суспільно-політичних й економічних чинників, де об'єкта дослідження стає елементом цілісної системи, що відповідає категорії «культура». При цьому музей виступає як система, якій притаманна цілісність і, одночасно, багаторівневість пов'язаних між собою складових, що підпорядковуються єдиній системі, загальному процесу. Структурно-функціональний аналіз демонструє функціональну значимість об'єкта, пояснює його природу і надає кожному елементу конкретне значення. Відповідно, структурно-функціональний підхід дає можливість здійснити аналіз функціонування Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара», з'ясувати сучасні форми діяльності музейного закладу і показати роль і значення музею як важливого соціокультурного центру столиці.

В межах діялісного підходу культура сприймається через поняття «діяльність» чи «практика», трактується як спосіб існування людини в світі. В цьому плані запровадження нових сучасних форм і методів роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» розглядається як діяльність, спрямована на збереження, передачу і створення нових суспільно вагомих цінностей.

На початковому етапі дослідження теми застосовувались надважливі методи дослідження як: бібліографічно-статистичний, виявлення і бібліографічний опис літератури і джерел з окресленої теми, їх систематизація,

джерелознавчий, бібліографічний аналізи. Це дозволило виявити і констатувати, що попри доволі широку джерельну базу дослідження, праці узагальнюючого характеру щодо функціонування закладу відсутні. Невелике коло науковців зверталось до висвітлення історії створення музею, а також життєдіяльності його засновника - Івана Гончара. Праці, що розкривали б діяльність музею протягом його існування чи сучасні практики мають фрагментарний і переважно публіцистичний характер.

В дослідженні використано принцип історизму, принцип вивчення фактів в динаміці їх причино-наслідкового розвитку, з урахуванням певних особливостей. Цей принцип дозволив відтворити реальні події в історії закладу, встановлені основні етапи його становлення і розвитку, удосконалення та розширення всіх видів діяльності.

Не можна оминати увагою і принцип об'єктивності пізнання, що використовувався в дослідженні в розуміння безкінечності процесу, так і безліч варіантів його висвітлення. Що потребувало з'ясування всіх чинників, які впливали на розвиток всіх видів діяльності Центру.

Неабияке значення для удосконалення наших знань мало використання методу порівняння. Цей метод дає можливість з'ясувати найбільш типове і закономірне. Порівняльний метод, окрім типізації та індивідуалізації, допомагає краще зрозуміти предмет дослідження, уточнює риси, що є характерними як в окремому явищі, так і в особливостях функціонування Національного центру народної культури в цілому. Окреслена тема дослідження потребувала точного визначення характерних рис всіх проявів діяльності закладу в контексті його внеску в соціокультурну діяльність міста, регіону, країни. Так, порівняльна характеристика стосувалась видів діяльності, їхні кількісні показники. Вивчалися і співставлялися форми, види, методи діяльності, географія проведення заходів, якість і зацікавленість відвідувачів тощо.

Аналіз діяльності закладу на різних етапах його існування проводився в комплексі, що обумовило застосування методу індукції. Цей метод дозволив перейти від окремих фактів до низки узагальнень, з'ясування закономірностей в

розвитку всіх видів діяльності Національного центру народної культури «Музею Івана Гончара». Цей метод є продовженням емпіричного методу, за допомогою якого виконувався початковий опис подій в становленні закладу, що стали важливими чинниками в розумінні його внеску в популяризацію народної культури серед населення.

Активно в дослідженні застосовувався ретроспективний метод. Зокрема при вивченні питання життя і багатогранної творчості талановитого митця Івана Гончара, у висвітленні етапів розвитку закладу, формування і поповнення фонду, також аналізі всіх видів діяльності Центру від часу його заснування і до сьогодні.

Проведення змістовного загального аналізу передбачало вивчення і структурування чималої кількості архівних матеріалів, це звітів, планів музею, для виявлення важливих показників розвитку Центру і його діяльності. З цією ж метою було впорядковані відомості щодо наукової, дослідницької, просвітницької, видавничої роботи закладу, підґрунтям стали матеріали, що зберігаються в поточному архіві музею, а також численні публікації в засобах масової інформації.

В дослідженні задіяно й історико-правовий метод, зокрема під час вивчення і систематизації матеріалів законодавчого, нормативного характеру, що становили основу і регламентували всі сторони роботи закладу. Завдяки цьому, певний розділ дослідження ґрунтується на широкій джерельній базі: Законах України, наказах галузевих Міністерств, урядових постановах, положеннях, інструкціях тощо.

Інституційний метод дозволив вивчати музейний заклад в якості соціокультурного інституту. З нашої точки зору призначення музейного закладу полягає в реалізації сучасної людини специфічного ставлення до реальності, що насамперед проявляється в прагненні до вивчення і збереження предметів, цінних щодо пізнавальних, культурних, творчих запитів суспільства. Відтак в наукові розвідці музей розглядається не стільки як заклад, де зберігаються предмети, що є культурною спадщиною народу, а акцент робиться на з'ясуванні

нових можливостях, засобах, формах і методах, що робить заклад сучасним, креативним і затребуваним в суспільстві.

Дослідження напрямів роботи містять як сучасні, так і майбутні, перспективні форми. Метод критичного аналізу дав можливість дослідити сучасний стан закладу, відповідність його діяльності сучасним вимогам, з'ясувати адекватність його соціокультурного впливу, ступінь підготовки працівників щодо надання якісних, професійних послуг. На основі критичного аналізу запропоновано способи активізації діяльності музею, а також перспективні напрями щодо розширення і покращення культурно-освітніх і дозвіллевих послуг. Комунікативний метод магістерського дослідження дав можливість виявити сутність інтегративних зав'язків між певними структурними складовими соціокультурної системи. Це дало можливість запропонувати певну стратегію, спрямовану на популяризацію закладу, підвищення ефективності його культурно-освітньої, науково-дослідної діяльності, розробку поза музейних комунікативних форм роботи з відвідувачами.

В дослідженні використовувався соціально-психологічний метод, що дозволив кваліфікувати вікові і соціальні групи музейної аудиторії з урахуванням особливостей їх образного і естетичного сприйняття і прогнозувати результати практично-духовного впливу на відвідувачів закладу, що виникає в ході художньо-естетичного засвоєння культурно-мистецьких творів. їх своєрідного осмислення й активного використання для формування естетичного смаку і культурно-освітнього рівня населення.

Соціально-психологічний метод поширюється на пізнання таких естетичних явищ, як інтуїція й уява, творче натхнення й емоційне засвоєння пам'яток народної культури.

Метод моделювання дав можливість визначити програму роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» як суб'єкта культурологічного діяльності. Даний метод використаний і для висвітлення структурних складових музею, при розробці перспективних напрямків інформаційної, культурно-освітньої, науково-дослідної, видавничої його

діяльності. Результатом стало створення концепції музею як повноцінного, якісного, культурно-освітнього й науково-дослідного центру, який гідно представляє культурне надбання українського народу.

Висновки до Розділу 1.

Правові основи музейної сфери в Україні забезпечує низка законів України, постанови Верховної ради України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Міністерства культури та інформаційної політики України тощо.

Зокрема законодавчо регулюються наступні питання: засади, на яких створюються музейні установи, визначено особливості діяльності та пріоритетні напрями функціонування музейних установ, регламентовано правила зберігання, обліку й охорони музейних предметів, акцентована увага на базовому аспекті існування музеїв – фінансуванні, визначено окрім бюджетного і додаткові джерела фінансування, що в умовах ринку і конкуренції є необхідним, робить їх більш самостійними, гнучкими і чутливими до вимог та потреб часу. Перелік же платних послуг не є довільним, а затверджується спеціальною урядовою постановою. Законодавчо надано право музеям на міжнародне культурне співробітництво, виписано види та форми такого співробітництва. Врегульовано питання управлінської системи, виписані повноваження кожної структури із управлінської вертикалі галузі культури. Разом з вибудованою системою підпорядкування музеї наділені правом самоврядування. Їм надається право створювати ради: методичні, вчені, реставраційні, художні тощо. З огляду на важливість і відповідальність, що покладається на керівника музейного закладу, законодавчо детально прописані вимоги до особи, яка претендує на посаду керівника музею, процедура обрання, проходження конкурсу і укладання контракту. Звертається увага законодавця на обов'язковість і регулярність вдосконалення професійних компетентностей фахівців, прописані різноманітні способи підвищення кваліфікації працівників музейної сфери.

Отже, нормативно-правове поле регулювання музейної сфери є доволі широке, максимально торкається всіх важливих сторін функціонування закладів, забезпечує злагоджену діяльність всієї галузі.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні таких підходів, як системний, структурно-функціональний і діяльнісний. Активно застосовувались методи дослідження як: бібліографічно-статистичний, виявлення і бібліографічний опис літератури і джерел з окресленої теми, методу індукції, ретроспективний метод, історико-правовий, інституційний, критичного аналізу та соціально-психологічний методи. В дослідженні використано також принцип історизму, об'єктивності, порівняння.

Результатом стало створення концепції Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» як повноцінного науково-дослідного, культурно-освітнього закладу, який гідно репрезентує свою діяльність

РОЗДІЛ II. МУЗЕЙ ІВАНА ГОНЧАРА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ

2.1. Життєвий шлях та творча діяльність засновника музею Івана Гончара

Досліджуючи питання функціонування музейного закладу, що носить ім'я видатного українського скульптора, графіка, етнографа, фольклориста, колекціонера Івана Макаровича Гончара закономірно більш детально розглянути його життєвий і творчий шлях.

Народився Іван Гончар 27 січня 1911 року в селі Лип'янці на Черкащині в багатодітній родині, козацькій по материнській лінії. Дитинство майбутнього митця проходило в мальовничій місцевості. Хлопець вбирав в себе красу і неповторність краю і з малих літ в його душу увійшло суто власне світосприйняття, яке вилилося назовні через олівець та ліплення. Зимовими вечорами він знаходив собі заняття, сидячі на теплій печі витинав з паперу песиків, корівок, коників, кумедних чоловічків тощо. Найбільше хлопчика приваблювала глина, за допомогою якої маленький Іван пробував відтворити світ, що його оточував. У свої дванадцять років він влаштував односельцям справжню виставку скульптур, що приурочив до дня весілля своєї сестри. На подвір'ї односельці побачили в мініатюрі місцеву церкву з іконостасом і вівтарем, свічками та парафіянами. Це принесло перше визнання, а невдовзі, і розпач, після того, як заздрісники розбили глиняні скульптури. Такі випробування загартували маленького майстра і підштовхнули його до думки ліпити вітряки, будиночки, церкви тощо і ставити їх при дорозі біля в'їзду до села на втіху людям.

В дев'ять років Іван розпочав навчання в церковно-приходській школі, яка нагадувала більше сільську хату. На стінах школи висіли образи і портрет Т.Г. Шевченка, прикрашений віночком з калини і барвінку. 1920р. учні школи долучалися до підготовки відзначити роковини поету: писали плакати, плели вінки. 9 березня всі рушали до церкви на традиційну панахиду по Т. Шевченку, потім громада йшла до «Просвіти», співали пісні на слова Кобзаря, лунав

«Заповіт». Сам митець так згадував той день: «Це свято настільки заповонило мою душу, що й по цей день пам'ятаю усі подробиці. Свято збуджувало у народі інтерес до читання творів Т.Г. Шевченка. Тоді майже у кожній хаті був «Кобзар» [29].

Навчання Іван продовжив в земській школі, де замість священника викладали світські особи, діяли різні гуртки. За спогадами Гончара, вчився він непогано, особливо любив літературу, захоплювався історією і географією. Але найбільшу увагу приділяв малюванню. Брав активну участь в перших організованих в районі художніх виставках. Отримував подяки та грамоти. І. Гончар писав про ті події: «слава про мене як художника вийшла за межі рідного села Лип'янки після того, як у нашому колишньому райцентрі Златополі семирічні школи почали організовувати художні виставки учнів старших класів. На них мої роботи як з малюнка, так і з ліпки займали одні з перших місць» [9].

На здібного юнака звернув увагу його земляк Максим Коросташ, відомий музикознавець, фольклорист та етнограф. Після закінчення школи 1927 р. саме за рекомендацією М. Коросташа Іван вступив до Київської художньо-індустріальної школи, де опановував технікою креслення, рисунка, малювання та скульптури. Назва школи «художньо-індустріальна» дивувала Гончара. Програма навчання містила окрім названих предметів ще історію України, українську та московську мови, суспільствознавство, політекономію, математику, хімію, фізику. Майбутній митець відповідально ставився до навчання, багато читав, проводив чимало часу в бібліотеці, особливо в бібліотеці Клубу трамвайників, що знаходилась на Лук'янівці. М. Коросташ, у якого жив певний час Іван поступово долучав до мистецького життя Києва. Відвідував лекції в Українській академії наук, де М. Коросташ вів етнографічну секцію, і митцю поталанило слухати виступи С. Єфремова, М. Грушевського, Д. Заболотного. Ходив на концерти духовної і класичної музики, оперний та драматичний театри. Гончара полонила опера М. Лисенка «Ніч перед Різдом», а також гра талановитих акторів Марії Заньковецької, Петра Саксаганського, Миколи Садовського. В Українському драматичному театрі дивився вистави

української класики: «Над», «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» Винниченка, «Про що тирса шелестіла» С. Черкасенка тощо. Приваблювали його акробатика та пантоміми у циркових виставах, На все життя запам'яталися зустрічі в домі М. Коросташа з Климентом Квіткою, вченим-етнографом Данилом Щербаківським, братами-художниками Федором та Василем Кричевськими, поетом Миколою Вороним з сином Марком (Антіохом). Мав тривалу розмову з геніальною Оленою Пчілкою, слова якої на все життя закарбувалися в пам'яті Гончара: «Завжди пам'ятай, кому і чому служиш як митець» [28]. Все це сприяло його духовному зростанню, формуванню як митця і громадянина.

Спогади Івана Гончара дають яскраве уявлення не тільки про його життєвий шлях, а й оточуюче середовище, видатних особистостей, з якими поталанило зустрітися митцю, загальну атмосферу міста і рідного села, зміни, що відбувалися в державі і мали прямий вплив на стан національної української культури.

Із щоденника Гончара ми дізнаємося про Першу Шевченківську семирічну трудову школу, яку радянська влада розмістила в стінах Покровського монастиря. За свідченням митця, це була справжня українська школа з українським духом. «У школі панувала лише українська мова, учні – і хлопці, і дівчата – носили (як шкільну форму) український одяг. У хлопців – сині або чорні чумарочки, неширокі (помірні) шаровари під чобітки, вишивані сорочки і взимку смушеві шапки, а влітку – брилі. У дівчаток – також вишиванки, корсетки та спіднички-плахти, червоні чобітки, а у свято - ще й віночки... Педагогами в цій школі були видатні діячі української культури: відомий географ і геолог Дурдуківський, Л. Черняхівська – дружина письменника Старицького, Сергій Єфремов – славетний український літератор, історик і письменник, віце-президент Української академії наук, Гермайзе – літератор, критик та багато інших. Вони створювали в школі українську стихію» [35].

Гончар був однозначним прибічником політики «українізації», розумів її значення і важливість мови для існування загалом народу. Він констатував, що в художньо-індустріальній школі (з 1929р. технікум) панувала атмосфера

підготовки саме національних кадрів. Тут всі предмети викладали українською мовою. Але, як зазначав І. Гончар, така політика була далеко не всім до вподоби. В Києві Гончар почув думки, що українська мова – це «зіпсована польська» чи «провінціальне нареччє» московської. Будучи ще зовсім молодою людиною, Іван робить висновок, що відстоювання українізації є святою обов'язок свідомих українців, спробою виправити історичну несправедливість, і боротьба ведеться не тільки за мову, а і за національне мистецтво, театр, загалом за українську культуру.

Життя в місті молодого Івана було сповнене також труднощів і злиднів. Поневіряння по квартирах і гуртожитках, відсутність стипендій, що спонукало шукати підробітки важкою працею на товарній станції щоб заробити на прожиття і скромні подарунки родичам тощо. Повертаючись додому на канікули, Іван насолоджувався барвами рідної сторони, багато малював, ходив до «Просвіти» дивитися аматорські вистави, співи. Захоплювався Гончар народними вуличними співами, що лунали з різних куточків села до пізньої ночі.

Іван Гончар, удосконалював свої здібності, багато часу працював в скульптурних майстернях, спостерігав за роботою відомого скульптора Юрія Білостоцького, відвідував лекції графіка К.М. Єлеви, учня Ю. Бойчука. Як кращий учень Гончар отримав документ про закінчення училища, який підлягав реорганізації в технікум. Він мав плани і мріяв вступити до Кіноінституту. Натомість реальність виявилась іншою, до кіноінституту приймали осіб зі стажем і робітників з Донбасу, а на наступний рік – робітників. Гончар встиг подати документи до Інституту агрохімії та ґрунтознавства, де був недобір вступників. Як згадував сам Гончар: «Ось така метаморфоза відбулося зі мною. З художника я перетворився в агрохіміка. Потягнулися монотонні дні навчання, незвичні для мене. Тут абсолютно були відсутні живопис, скульптура, без яких я не уявляв себе...» [10].

І. Гончар розпочав регулярні заняття з самовдосконалення з художньої майстерності, запланував отримати два дипломи: один з агрохімії, другий – зі скульптури і малюнка. Ці плани допомогли побороти Гончару депресію, відчай,

страх перед подіями 1932-1933рр. В холодні і голодні роки Іван Гончар влаштувався на роботу художником-оформлювачем на цукрову фабрику, допомагав матеріально рідним, регулярно надсилав додому посилки з їжею. В одному з листів, брат Івана писав: «У селі сумно, вулиці позаростали бур'яном, люди ходять, як приводи, багато з них опухло від голоду. Вечори та ночі глухі, не чути колишніх парубочих і ділових пісень та жартів по селу, лише сумно виють собаки, - словом, страшні часи настали» [35]. Місто якимось забезпечувалось продуктами, хоча померлих від голоду можна було побачити просто на вулиці. Студенти одержували хліб по карточках, Іван харчувався у фабричній їдальні, де часто зустрічав поета Максима Рильського, який в той час бідував.

1934 року попри всі складнощі І. Гончар, він отримав другий диплом (перший – з агрохімії) митця-скульптора. Для оцінки своєї кваліфікації Гончар підготував жіночі і чоловічі скульптурні портрети, декілька композиційні ескізи, альбом рисунків. Члени експертної комісії, а саме: скульптори Г.Л. Пивоваров, Б.М. Іванов, Є.І. Білостоцький, живописець Федір Кричевський, графік Г.М. Пустовійт високо оцінила роботи митця.

З цього часу розпочинається професійна творча діяльність Гончара. Спочатку на скульптурній фабриці, де виготовляли різні моделі скульптурних робіт та інший ширпотреб. Замовлення були не складні, але вимагали творчого підходу, як то барельєфи на дитячу тематику для оформлення дитячих будинків. Це був час набуття професійного досвіду, удосконалення майстерності. Мистецькі здібності певною мірою полегшали проходження строкової служби, що Іван відбував в Києві. Він, як і решта проходив відповідний курс військового навчання для отримання звання молодшого лейтенанта, проте мав можливість більш вільного життя, і, що важливо, займатися творчістю. Для військової частини робив різні скульптури, оформлював військові приміщення, малював картини, писав гасла, різні транспаранти тощо.

1937р. неоднозначний в життя митця. Тривожні і страшні вісті, арешти масові серед інтелігенції, військових командної ланки тощо. Поряд з цим, початок нового етапу життя: звільнення з військової служби і занурення в творчу

діяльність. Гончар влаштувався скульптором в Київський республіканський історичний музей, для якого виконував низку скульптур на історичні теми: постать неандертальця, римського воїна, запорожця тощо. Мав замовлення і від скульптурної фабрики. Історичний музей надав творчу майстерню, що розташовувалась в Лаврі. Зрозуміло, що жоден митець не міг уникнути «почесної» місії виконати роботи ідеологічного змісту. Так, на замовлення музею революції І. Гончар разом з В. Мухінін виконали два барельєфи «Вожді революції». Гончар ліпив сталіна, а Мухін – лєніна. Робота проходила в Успенському соборі, який вже невдовзі (восени 1941 р.) силами відступаючої червоної армії буде зруйнований. До республіканської виставки 1938р. скульптор готував роботу «Матрос із «Аврори».

Гончара завжди приваблювала тема Кобзаря. Митець тривалий час готувався до виставки з нагоди 125-річчя з дня народження Шевченка, шукав образ малого Тараса. Згодом зупинився на ідеї створення «Тараса-водоноші». Працюючи над образом, Іван Гончар звертався до «Кобзаря», перечитував твори про дитячі роки Шевченка. По закінченню роботи мала прийняти художня рада. Її склад просто вражав авторитетністю і зірковістю персоналій: письменник і режисер Олександр Довженко, архітектор, живописець, художник кіно Василь Кричевський, живописець Федір Кричевський, поет Микола Бажан. Іван Гончар так описував цю подію: «Я затамував подих, слухав і ніби чекав якогось удару, страшного вироку. Спочатку члени комісії між собою перешіптувалися, і в мене блиснула якась надія. І ось першим прорік відомий скульптор, педагог художнього інституту Гельман, озброївшись двома окулярами і рулеткою для виміру. Якийсь час він вимірював, щось мимрив собі під ніс, аж задихався, поки всій художній раді стало незручно, і, як вибух, прогриміли один за одним голосні слова похвали. Мені аж не вірилось, що після скрупульозних вимірів і зауважень раптом прозвучить такий категоричний і переконливий хор голосів похвали за мою першу серйозну скульптуру, в яку я вклав свою душу. Після всього підійшов до мене Олександр Довженко, міцно потиснув руку і сказав: «Молодець! Це справжній витвір мистецтва» [35].

Творча діяльність, як і мирне життя І. Гончара перервалося у вересні 1939р. Його мобілізовано до червоної армії, яка, разом з гітлерівською армією вторглася до Польської держави, окупувала частину її території, й оголосила про «звільнення» західноукраїнських земель і приєднала їх до радянської України. Ця інформація – констатація того, що навіть освічена особа, яка здатна аналізувати події та факти не сприймала дії радянської влади, як і розпочату війну проти Фінляндії як злочин.

Після демобілізації Гончар повертається до роботи в історичному музеї та музеї революції. Окрім творчої діяльності, як молоду людину, його цікавило багато речей: театри, кіно, спорт, знайомство з різними цікавими людьми тощо. Гончар згадував, що він часто відвідував заняття жіночого хорового ансамблю, яким керував композитор В. Верховинець, цікавився діяльність клубу робітників мистецтва, свого часу тут же познайомився з Оксаною Петрусенко, товаришував зі студентами-бандуристами Київської консерваторії, які запрошували Гончара на концерти.

Попри насичене, і здавалось безтурботне назовні життя 1941 року, І. Гончар робить пізніше наступні висновки «...стежив за подіями культурного життя Києва... та разом з тим вболівав за рідну мову, яку щоразу рідше чути на вулицях Києва. А руйнація наших святинь, таких, як Братський монастир XVI ст., Михайлівський Золотоверхий монастир XII ст., Нікольський військовий собор на Печерську, церква Різдва на Подолі, пов'язана із іменем Т. Шевченка (у ній правили панахиду в травні 1961 року, коли перевозили тіло Кобзаря в Україну), та інших безцінних пам'яток нашого минулого, які робили нам на весь світ, лежить болісним тягарем на душі. Яких лише причин не видумують для виправдання цієї руйнації, але мета її одна – применшити, збіднити, а зрештою, і ліквідувати нас як націю. Дійшло до того, що всі дореволюційні письменники оголошені націоналістами. ... Хто це все робить? Кому це потрібно? Коли все це об'єднати зі страшним голодом 1933-м роком, який з'їв мільйони людей в Україні, то стане зрозуміло, хто і для чого це робить» [12].

Протягом всієї німецько-радянської війни Іван Гончар був у лавах червоної

армії. Демобілізовано його восени 1945 року з Відня. Митець цілковито заглиблюється в діяльність, намагається надолужити вкрадені війною роки. Тривалий час воєнна тематика стає провідною в його роботах. Це: «Прапор Перемоги над Берліном», «Боець виносить з поля бою пораненого побратима», «Винищувач танків», «Клятва», бюсти на честь Героїв старшини Черкасова, льотчика-штурмана Одинцова. 1951 р. Гончар завершив роботу над барельєфом «Переяславська Рада». Логічним поясненням звернення автора до цієї теми може бути важкі спогади про спільну боротьбу проти фашистської Німеччини, а відтак не сприйняття росіян ворогами і винуватцями втрати українцями власної держави. Гончар багато малює, переважно олівцем: «Рідна хата після німецької окупації», «Мій батько Макар Гончар», «Дерево над Дніпром», «Рідне село Лип'янка» тощо. Не можна оминати увагою серію пам'ятників та скульптурних портретів, присвячених українським видатним особистостям: Б. Хмельницькому, Г. Сковороди, М. Заньковецької, Л. Українки, А. Малишка, М. Коцюбинського тощо.

Протягом свого життя Іван Гончар неодноразово повертався до образу Т. Шевченка, створив власну Шевченкіану, до якої увійшли роботи: «Кобзар», «Шевченко-художник», «Кобзар-бандурист». Одна скульптура поета знаходиться в с. Шешори Косівського району Івано-Франківської області, погруддя Кобзаря в музеї м. Яготина Київської області. Значним доробком митця стала скульптура «Молодий Шевченко», зроблена з мармура у повний зріст. Як стверджував сам майстер, роботі передувала тривала підготовка: вивчення матеріалів, перечитування творів Кобзаря, замальовки тих місць, де бував поет. Тоді Іван Гончар зробив свій етюд «Верба», дерево, яке малював свого часу Т. Шевченко.

Іван Гончар багато подорожував по всій Україні: Донбасі, Закарпатті, Поділлі, Галичині тощо. Робив нотатки, замальовки, створював скульптурні роботи. Різноманітність образів його робіт видно навіть з їхніх назв: «На рідних колгоспних ланах», «У забої», «Скорбота», «Урожай», «Рідний край», «Парубок», «Дід-пасічник». Роботи митця часто виставлялись у вітчизняних

музеях і за кордоном: Польщі, Фінляндії, Чехословаччині тощо.

Варто зупинитися і на збирацько-народознавчій діяльності Івана Гончара. Першу організовану експедицію, митець здійснив 1957 р. до Чернігова. Насамперед І. Гончара цікавили твори народного мистецтва, їх художня цінність. Коло його зацікавленості було доволі широке: ткацтво, гончарство, одяг, народне малярство, музичні інструменти а принципом добору, дереворізьблення, прикраси. Під час експедиції митець малює портрети селян, замальовує місцеві архітектурні пам'ятки, сільські краєвиди. Робить детальний опис винайдених і придбаних предметів, імена людей, з якими спілкувався, їх спогади, свої враження тощо. Безцінний етнографічний матеріал міститься в 214 щоденниках І. Гончара.

Протягом наступних років І. Гончар подорожує по всій Україні, відвідує сотні міст і сіл. Митець намагався врятувати від знищення і забуття українську традиційну культури в її сукупності. Обов'язково відвідує краєзнавчі музеї, записує враження від них, їх наповненість цікавими речами і разом з тим констатує про зневажливе ставлення до української культури. Так, після відвідування Черкаського краєзнавчого музею І. Гончар 1962р. нотує: «Працівники не говорять рідною мовою... Зовсім відсутнє народне мистецтво Черкащини в експозиції... Радянський відділ та відділ зоології дуже багаті...» [27].

Під час експедицій звертав увагу народних майстрів, ремісників, записував їхні імена, відвідував їх, розпитував про техніку виготовлення виробів, традиції, особливості колористики тощо. Так, перебуваючи в Чигирині 1966р. краєзнавець записав: «Вишиття гладдю та хрестиком було дуже поширене, особливо гладдю, а раніше гарпуванням на рушниках, які називаються «чигиринськими» та «чернецьким». В багатьох монастирях навколо Чигирина та в самому Чигиринському монастирі, черницями культивувалася вишивка декоративним київським або скоріше назвати чигиринським швом на знаменитих рушниках, які так і називалися в народі «чернецькими» рушниками... Високомистецькі «чернецькі» рушники вишивалися в давнину, у XVIII ст. і раніше, синіми та

червоними нитками. Жодне весілля народне ще й зараз не обходиться без участі чернецького рушника» [27].

Під час експедицій Іван Гончар зібрав вагому колекцію предметів народної традиційної культури. Вже до початку 70-х років його зібрання нараховувало понад семи тисяч експонатів, які датуються XVII – серединою минулого століття. З них: народна кераміка представлена 600 предметами, колекція ікон, народного малярства нараховувала понад 700 одиниць, зразків народного ткацтва (сорочки, килими, рушники, верхній одяг тощо) – 2500 експонатів. Окрім цього етнограф зібрав колекцію прикрас і народних інструментів, великодних писанок, предметів дерев'яного різьблення. Архівний та бібліотечний фонд включав документи, спогади, листування, книжки видатних постатей (як наприклад, частина бібліотеки М. Аркаса) української культури.

Післявоєнні роки були для І. Гончара насиченими творчими здобутками і певним визнанням його діяльності. Про визнання здобутків митця на офіційному рівні свідчить присвоєння 1960 р. звання заслуженого діяча мистецтва. Відомий режисер Віктор Шкурін зняв про митця документальний фільм «Соната про художника». Проте загальна ситуація в країні не була оптимістичною, швидко закінчився період відносної свободи, скоріше відсутності масових вбивств і катувань, і повернення до перевірених методів упокорення – переслідування інакомислячих, посилення політичної централізації і повальної русифікації. Іван Гончар був серед тих, хто відчув на собі цькування, переслідування і всілякі заборони. Тільки його авторитет і визнання серед мистецької спільноти врятували його від в'язниці, запроторення до психіатричної лікарні та фізичного знищення. Уже 1967р. фільм, що щойно вийшов в прокат і був присвячений талановитому митцю був заборонений, вилучений з прокату. Режисер отримав догану, а сценариста звільнено з роботи. Причини заборони, викладені в таємному компартійному документі і звучали наступним чином: «Документальний фільм режисера Шкуріна не має чіткого ідеологічного підходу до оцінки і зображення історичних подій, ідеалізує минуле, його основою є історія скульптора І. Гончара з вираженим

націоналістичним ухилом... У фільмі представлена колекція старожитностей переважно побутового і ритуального характеру, яку І. Гончар намагався використовувати для поширення націоналістичних ідей» [1].

Для Івана Гончара і його родини починався тривалий період гонінь і переслідувань. 1968р. його викликали до владних партійних кабінетів з ідеології, де звинувачували в антирадянській діяльності за вживання української мови і пристрасність до своєї культури [26]. 1969р. поширюється так званий «Відкритий лист Миколи Холодного до Ніни Матвієнко» (Ніна Матвієнко – невістка Івана Гончара, відома українська співачка, виконавиця українських народних пісень, справжня зірка української музичної культури). Це типовий для того часу наклеп на всю родин Гончарів щодо їх культурної діяльності. Івану Гончару рекомендують відмовитися від власності на зібрані ним предмети культури і мистецтва, подарувати їх різним музеям. Ці рекомендації супроводжувалися погрозами фізичної розправи. Кульмінацією в справі цькування митця, що мало на меті поставити крапку в його творчості стало рішення районного партійного бюро Києві 1972 р. виключити Гончара з партії. Митця звинувачують в націоналізмі, його ім'я вилучають з періодичних, енциклопедичних видань, офіційні замовлення не поступають, а музей, влаштований Гончаром у власному будинку і відомий як «хата-музей» заборонено відвідувати.

Попри вкрай несприятливу атмосферу і суспільну ізоляцію, Іван Гончар розпочинає велику роботу над створенням альбому «Україна і українці». Ця робота є свідченням таланту Івана Гончара як дослідника етнографа, фольклориста, історика, антрополога, і, звісно, художника. Уже у 80-х роках Іван Гончар дасть об'єктивну і справедливу оцінку своїй діяльності: «За останні десятиріччя я, натхненний творчістю свого народу, зробив, мабуть, більше, ніж за все попереднє творче життя. Я, по суті, виріс наново як митець і в скульптурі, і в живопису, створивши сотні картин, скульптур, малюнків, які вважаю своїм найціннішим мистецьким здобутком» [27].

Заслужене визнання таланту отримав Іван Гончар 1088 р., будучі вже немолодою людиною. В цей час в влаштовується персональна виставка, митець нагороджується престижною Шевченківською премією. В рік відновлення незалежності України Іван Гончар отримує звання народного художника.

Отже, видатна особистість, талановитий митець Іван Гончар своє життя присвятив не тільки творчій діяльності, витвору талановитих мистецьких робіт, а й високій справі винайдення, збереження і популяризації зразків української народної культури.

2. 2. Етапи становлення Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара»

Створення Національного центру народної культури, унікального вітчизняного музейного закладу має доволі тривалу історію і пройшла кілька етапів становлення.

Ідея заснування музею виникла у Івана Гончара з прагнення власноруч зберегти якомога більше предметів народної української культури, спасти від руйнування і навмисного нищення. Під час німецько-радянської війни Гончар мав можливість спостерігати, як сусідні народи ставилися і берегли свої національні пам'ятки, порівнював з варварським руйнуванням радянської влади всього, що стосувалося української культури. Як митця, як не байдужого громадянина української нації надзвичайно обурювало і гнітило І. Гончара. По закінченню Другої світової війни митець ставить собі за мету самотужки збирати найкращі зразки народного мистецтва, вивчати і популяризувати серед населення. Розпочинається період активних подорожей по всіх регіонах країни, збирання, нотування, замальовок, спілкування тощо. За словами І. Гончара: «..з року в рік я не їздив, не ходив, а літав від села до села чи міста, окрилений жадобою пізнання української мистецької культури. Внаслідок цього я створив у власному будинку музей національної культури. Це була моя, та й не лише моя, домашня академія, яка була невичерпним джерелом моєї творчості як живописця, скульптора та етнографа, але й істотним вогнищем пропаганди

української мистецької культури» [7].

1959р. Іван Гончар позначає як рік початку існування домашнього музею. Він зібрав чималу колекцію предметів мистецтва, бібліотеку тощо і розмістив все у власному невеликому двоповерховому будинку, що розташовувався на Печерську (по вул. Ново-Наводницькій, 8 а). Експедиції продовжувались і хата-музей поповнювалась новими експонатами. На другому поверсі будинку, у вітальні зберігалися вишиті рушники, давні тканини, килими, переткані доріжки, старовинні ікони, портрети видатних українців, народні картини, декілька козаків-Мамаїв, національний одяг (плахти, вишиванки, гуцульські кийтарі тощо). В хаті-музеї можна було побачити мальовані кахлі, керамічні миски, підсвічники, мальовані скрині, в декоративних тарілках містилися писанки, а також народні інструменти як кобза та бандура, козацькі люльки, військова зброя та багато інших експонатів. На першому поверсі розміщувалася майстерня митця, де поряд з іншими експонатами знаходилися скульптурні роботи Івана Гончара. Через брак місця частина скульптури прикрашали і присадибну ділянку І. Гончара, що створювало неймовірне враження на відвідувачів.

Через неординарність самого музею, його наповненість, домашню незабутню атмосферу бажаючих відвідати хату-музей було багато. Тут експонати не були «законсервовані», за склом, їх можна було взяти в руки, роздивитися зблизька, потримати в руках шаблю, приміряти вишиванку, спробувати пограти на бандурі. Експонати не сприймалися як предмети далекої минувшини, а як частинка живого життя української культури. Гостями музею були: Василь Стус, Іван Світличний, Сергій Параджанов, Іван Дзюба, Алла Горська, та багато інших видатних особистостей. Любили відвідувати музей і діти. Цей хатній музей став визначним культурним центром не тільки для Києва, а й для всієї України. Адже тоді, коли державні музеї були змушені керуватися передовсім ідеологічно-політичними міркуваннями і часто приховувати істинні мистецькі шедеври, Іван Гончар прагнув донести до всіх красу і багатство традиційної народної культури України не обмежуючи їх тогочасними суспільними стандартами.

Записи відвідувачів в Книзі відгуків засвідчує рівень захоплення та вдячність господарю хати-музею. Для прикладу наведемо один запис, зроблений наприкінці 60-х років: «Це велика подія в житті кожної людини завітати у цей Ноїв ковчег народного мистецтва... . В жодному музеї Києва ми не змогли одержати такої естетичної насолоди, а також уявлення про українське мистецтво, як в цій невеликій хаті-музеї, настільки багатой змістом і скарбами українського мистецтва, що ми схилиємось долі перед талантом, невтомністю, ентузіазмом людини, яка створила цей музей...» [35]. Свої відгуки залишали і діти. Так, 3 вересня 1968 р. семирічна Оксана Забужко написала в Книзі відгуків: «Дорогий дядя Ваня. Ваш музей мені дуже сподобався. Сподобався тим, що тут живе старовина, і на ній мають виховуватися діти такого віку, як я» [35].

Діяльність непокірної офіційній владі музею знаходилась під пильним наглядом спецслужб, як і його відомі відвідувачі, заклад зазнавав репресій: з часом заборонено приймати відвідувачів. Самі ж чиновники від культури були змушені звертатися до приватної Гончарової хати коли виникала потреба продемонструвати іноземним гостям справжню, а не сфальсифіковану Україну. Заборона відвідування музею діяла до кінці 80-х років минулого століття.

У незалежній Україні діяльність Івана Гончара набула заслуженого визнання. Постало питання про створення на базі приватної колекції митця державного музею. Остаточне вирішення питання затягувалося у владних кабінетах, і І.М. Гончар не дожив до його відкриття кілька місяців. Розпорядження щодо створення Музею Івана Гончара датовано 22 вересня 1993 р. Під музей виділялося приміщення колишньої канцелярії генерал-губернатора по вулиці Лаврській, 19. В Цей будинок, що був пам'яткою архітектури XVIII ст., перебував на балансі Міністерства оборони України, використовувався як гуртожиток потребував відселення сімей і капітального ремонту. На вирішення цих питань пішли довгі роки і допомога небайдужих громадян та благодійників. Основою колекції державного музею стали зібрання І. Гончаром старожитностей близько 5000 одиниць, майже тисячитомна бібліотека, архів та творча спадщина митця. Всі ці речі передані родиною І. Гончара державі. В основу наукової

концепції музею покладено принципи, визначені його засновником ще від початку 60-х років. Ці принципи відповідають світовим тенденціям розвитку музейної справи: відкритий музей у відкритому суспільстві.

Музей Івана Гончара швидко став багатофункціональним осередком народної культури, зайняв особливе місце серед профільних закладів. Визначальним напрямом його діяльності став розвиток традиційної культури й адаптації її явищ у сьогоденні.

Розуміння важливості завдань, що поставив і вирішував Музей Івана Гончара спонукало свідому громадськість, провідні мистецькі і наукові інституції тощо активно висловлювались на користь перетворення Музею на Всеукраїнський центр. В грудні 1999р. відповідним Указом Президента з аргументацією: «з метою збереження, подальшого розвитку традицій народної творчості та дослідження національного українського мистецтва» на базі Музею І. Гончара створено Український центр народної культури «Музей Івана Гончара» [73].

Проведена реорганізація музею у багатофункціональний заклад була зумовлена і тим, що він перевищував функціональні повноваження звичайного музею, мав чималий досвід і потенціал для збільшення сфери своєї діяльності.

Для підтвердження багатогранної діяльності закладу проаналізуємо напрями і види роботи, проведені в 1997-1998 рр. Просвітницька діяльність сфокусована, насамперед, на організації і проведенні виставок. Так, в експозиційних залах Музею І.М. Гончара було влаштовано сім виставок. Три з них - виставки народних митців: Івана Лисенка з Черкащини, Анастасії Рак з Полтавщини та Івана Приходька з Київщини. Навесні 1997 р. спільно із Спілкою майстрів народного мистецтва України організовано виставку-конкурс сучасного рушника. Влітку одинадцять поетів-художників України мали можливість продемонструвати свою творчість на мистецькій виставці, що проходила в Музеї І.М. Гончара. Професійний художник-різьбяр із Сокаля (Львівщина) Анатолій Покотюк в стінах музею провидили персональну виставку «Свята Україна», яку автор приурочив до річниці Незалежності України. Восени

1997 року художники Києва влаштували виставку «Голос», яку присвятили ювілею народної артистки України Ніни Матвієнко. Проводилась виставкова діяльність музеє поза його залами. Так, музейні експонати виставлялися в літературно-меморіальному музеї Т.Г. Шевченка (с. Шевченкове на Черкащині); в Українському Домі (м. Київ, виставка «Дім і стиль»); в Музеї праці та соціальних відносин (м. Київ); в Музеї Гетьманства на виставці, що була присвячена 325-річчю від дня народження Пилипа Орлика. Наприкінці 1997 року для дітей Києва в Музеї І.М. Гончара було проведено свято Калити, а також відбулася презентація збірки поезій Юрія Ряста «Мати і сонях», яку ілюструвала своїми витинанками Зінаїда Косицька (зав. бібліотекою Музею І.М. Гончаря). Науковими співробітниками Музею було проведено ряд лекцій, народознавчих уроків учням загальноосвітніх шкіл та дитячих шкіл мистецтв Києва, Житомира. Також проведено зустріч в Клубі шанувальників історії м. Києва на тему «Музей Івана Гончара». Науковці Музею брали участь в телепередачі «Пектораль», присвяченій проблемам розвитку народного живопису.

Не лишилося поза увагою науковців Музею наукове життя України. Співробітники Музею брали участь у науково-практичній конференціях: «Поетика та семантика українського рушника: образ, символ, знак» (Київ), Другій Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Національні та етносоціальні процеси на Україні», що проходила у Чернівцях.

У січні 1997 року були проведені IV Гончарівські читання - науково-практична конференція на тему «Коллективне та індивідуальне як чинники національної своєрідності народного мистецтва». Опрацьовуючи фондову колекцію Музею І.М. Гончара, майже всі наукові співробітники підготували доповіді та виступили на цій конференції.

Не менш плідною була діяльність Музею в 1998 році. При Музеї засновано народознавчий клуб «Пам'ять роду». Засідання відбуваються щомісяця, проводить їх письменник, етнолог Микола Ткач. З 28 січня по 25 березня 1998 року в Державному музеї книги і друкарства України було відкрито виставку «Меморіальна бібліотека Івана Гончара». Насиченим мистецькими акціями був

квітень 1998 року. Спільно із Спілкою майстрів народного мистецтва України Музей відкрив виставку «Сучасний український килим». Також у квітні 1998 року мистецьки обдарована київська школярка Ярослава Шекера мала можливість розкрити свій талант художниці-витинанкарки.

Влітку 1998 року виставкові зали Музею І.М. Гончара вітали дитячий вокальний ансамбль «Коралі» з Вишгорода. Щодо наукової роботи, то наукові співробітники брали участь у конференціях: «Український килим: генеза, іконографія, стилістика (Київ), «Українська нитка в мистецтві вишивання, ткацтва, килимарства» (Полтава), «Проблеми та шляхи розвитку народного мистецтва Полтавщини» (Полтава), науково-практичному семінарі «Українське гончарство: проблеми історії та сьогодення» (в Опішному на Полтавщині).

Не можна оминати увагою фондову роботу Музею. За два вказаних роки фонди закладу збагатилися на 554 експонати. Всі твори мистецтва були подаровані Музею благодійниками, і ними були не тільки сторонні люди, але й працівники Музею. Так, прекрасну колекцію кераміки Східного Поділля (с. Коржова Слобода) привіз зав. сектором «Тканина» Ю. Мельничук. Народну картину та ужиткові керамічні речі з Полтавщини передав до Музею старший науковий співробітник В. Рак. Народний одяг та доморобну тканину подарувала реставратор Н. Білоткач. Народну картину та кілька українських ікон з Північної Київщини привіз до Музею зав. сектором «Живопис» М. Матійчук. Кераміку дубинецьких майстрів ХІХ ст. подарувала старший науковий співробітник Музею В. Романченко. Творами народного мистецтва збагатили Музей й інші співробітники Музею - Г. Щупак, З. Косицька, Л. Костенко, В. Яренко. Таким чином, фонди Музею стараннями його працівників збагатилися на 47 одиниць збереження. Варто сказати про родину директора Музею П.І. Гончара. Разом з дружиною, народною артисткою України Ніною Матвієнко вони придбали за свій кошт і подарували Музею 215 раритетних творів: ікони українського письма, народні картини, стародруки, кераміку, прикраси. Увага приділялася і реставрації музейних експонатів. За зазначений час отримали нове життя 82 ікони та 1077 одиниць збереження сектору «Тканина». Щедрий дарунок Музею

зробила Л. Петренко. Протягом багатьох років вона збирала одяг у гірських районах Закарпаття, а потім безкоштовно передала до фондів 91 одиницю збереження. Після виставки робіт А. Покотюка «Людина. Земля. Всесвіт.» , котра відбулася в Музеї в 1997 р., майстер зробив цінні дарунки 11 одиниць збереження, серед яких три роботи відомого гончара минулого століття В. Шостопальця (банька, кахля, двійнята датовані 1872р.). Київська самодіяльна художниця, Нелеп М.Я., подарувала Музею 70 своїх робіт.

За недовгий час свого існування Музей І.М. Гончара підготував і видав кілька збірників наукових праць. Було розроблено 2 проекти в галузі «Розвиток культурно-мистецьких організацій: сприяння відродженню української автентичної культури в контексті світової культурної спадщини» (1995, 1999), які на конкурсній основі здобули гранти від Міжнародного Фонду «Відродження». Реалізація цих проектів шляхом створення інформаційно-джерельної бази з проблем вітчизняної та зарубіжної традиційної культури (проведення комплексних фольклорно-етнографічних експедицій в різні регіони України, організація мистецьких виставок (у т.ч. за кордоном), налагодження міжнародного співробітництва в галузі музеології і традиційних культур) сприяла дослідженню й науковому узагальненню процесів побутування і перспектив розвитку української традиційної культури як важливого атрибуту демократичного суспільства, первинного фактору етнічної самобутності українців [63].

Отже, Центр ставив перед собою завдання комплексного пошуку, міждисциплінарного вивчення, багатоаспектного сприяння розвитку та популяризації традиційної культурної спадщини українців.

Враховуючи багатогранну діяльність Центру спрямовану на збереження і популяризацію традиційної народної культури, а також важливу роль в відродженні народних традицій 2009 р. Центр отримав високий статус національного [70].

Висновки до Розділу 2.

Отже, аналізуючи життєвий та творчий шлях засновника музейного закладу Івана Макаровича Гончара є всі підстави стверджувати, що ця непересічна особистість зробила величезний внесок в збереження, розвиток, популяризацію тієї частки культури, що є фундаментом, основою будь-якої нації. Природа нагородила митця багатьма талантами: скульптора, графіка, живописця. Іван Гончар не навчався у мистецькому виші, але своїми доскональними роботами довів право називатися скульптором. Він є автором низки скульптурних портретів видатних діячів української культури, історичних постатей різних періодів національно-визвольних змагань українського народу. Його роботи прикрашають різні міста, селища, музеї України. І. Гончар як живописець створив серію картин, в яких з фотографічною точністю зафіксував історичні та архітектурні пам'ятки України, етнографічні типажі пересічних українців, краєвиди тощо. Графіка представлена у митця тематичними альбомами: «Українське народне вбрання», «Історичні та культурні пам'ятки України», а також військовими малюнками.

Поряд з творчою діяльністю протягом декількох десятиліть митець займався збирацько-народознавчою діяльністю. Результатом цієї діяльності стала колекція народного мистецтва, яка поповнювалась протягом життя І. Гончара. Розуміння митцем значення, ваги предметів народної творчості, необхідність їх популяризації спонукало митця влаштувати експозицію у власному будинку, що отримав назву «хатній» музей. З цього домашнього музею і розпочалася історія розвитку і становлення Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара».

Зараз фонди музею нараховують понад двадцять семи тисяч експонатів: одяг, кераміка, рушники, вироби з дерева, скла, металу, кістки та рогу, скульптура, музичні інструменти, зброя, іграшки, прикраси різних історичних епох, півтори тисячі мистецьких творів самого І. Гончара, а також архівні матеріали, стародруки, бібліотека тощо.

Музей проводив доволі активну діяльність. Враховуючи специфіку роботи

не лише як музею, а як центру розвитку народної культури, заклад поширював практику інтерактивних програм, майстер-класів, фестивалів і фольклорних дійств, залучав всіх небайдужих до традиційної народної культури. Було започатковано школи та студії народних ремесел, реалізовано просвітницькі, пізнавальні, культурологічні програми. Музей проводив круглі столи і практичні семінари з метою залучення більш широкої аудиторії до співпраці тощо.

РОЗДІЛ III. НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ТА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПРАКТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ «МУЗЕЙ ІВАНА ГОНЧАРА» В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

3.1. Науково-дослідна робота Музею Івана Гончара в умовах гібридних загроз

Висвітлення питань, пов'язаних з діяльністю Музею Івана Гончара, на нашу думку, логічно починати із з'ясування умов, в яких останнє десятиліття функціонував і здійснював свою роботу заклад. За низкою ознак, ці умови повністю відповідають назвам: гібридна війна, гібридні конфлікти, гібридні загрози. В грудні 2019 року Європейський союз в резолюції визначив, що гібридні загрози це широкий спектр скоординованих методів та дій, що використовуються ворожими державами та недержавними акторами з метою ураження вразливих демократичних держав та інституцій, не переступаючи межу формального розв'язання військових дій [48]. В «Глосарії з гібридних загроз» знаходимо наступні визначення: це «скоординовані та синхронізовані дії, які навмисно спрямовані на системні вразливості демократичних держав та інститутів, за використанням широкого кола засобів» [5]. В тому ж видання дається визначення «гібридних конфліктів»: «це ситуація, коли сторони конфлікту утримуються від відкритого використання збройних сил один проти одного, натомість покладаючись на комбінацію військових залякувань (відсутність нападу), експлуатації економічних та політичних вразливостей та дипломатичних чи технологічних засобів для досягнення своїх цілей і «гібридної війни» [5]. Гібридна війна визначається, як «ситуація, коли країна вдається до відкритого використання збройних сил проти іншої країни або недержавного суб'єкта, до того ж поєднуючи інші засоби (такі як економічні, політичні та дипломатичні)» [5]: Дослідниця Т.С. Рева відзначає наступні аспекти кореляції цих понять: «по перше, це спільні актори для гібридної війни і гібридних загроз, тобто діяльність державних і недержавних акторів (учасників) різних рівнів; по друге, синтетичний характер методів досягнення цілей, який передбачає

комбінування традиційного та нетрадиційного інструментарію впливу; по третє, домінування невійськових засобів досягнення стратегічних та тактичних цілей. По четверте, асиметричний характер впливу, тобто нелінійні, багаторівневі та латентні атаки на різноманітні сфери життєдіяльності суспільства від функціонування демократичного політичного режиму до моральних установок у суспільстві. На думку дослідниці поняття «гібридні загрози» є ширшим за поняття «гібридні війни», тобто охоплює різноманітні явища, що несуть деструктивний характер для демократичного режиму завдяки застосуванню комбінацій різних методів, де гібридні війни виступають одним з найефективніших засобів впливу» [67].

З 2014 року Україна перебуває в умовах гібридних загроз. Без оголошення війни, за допомогою «зелених чоловічків», твердження «їхтамнет» держава-агресор росія анексувала український Крим, провела «референдум», внесла український півострів до своєї конституції як територіальну складову. Одночасно окупувала частину території Донецької та Луганської областей, «придбала» у місцевих воєнторгах важке озброєння для місцевих колаборантів, ввела невеликі групи російських військовослужбовців, здійснювала загальне керування і коригування захоплення території. З кінця 2019 року розпочалася пандемія і суттєві обмеження щодо функціонування будь-яких закладів та установ. 22 лютого 2022 р. росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, одночасно застосовує такі методи, як дискредитація української влади, поширення неправдивої, часто брехливої інформації, перекручування фактів; залучення на свій бік відомих і впливових осіб у спосіб «від якого важко відмовитися» тощо.

Отже, майже десять років Україна перебуває в стані нестабільності, травми, втрачає людські життя, руйнуються міст і сіл, критична інфраструктура, економіка загалом. Зрозуміло, що під час війни, навіть якщо її так певний час і не називали, країна левову частку бюджету спрямовувала на військові цілі. Разом з тим, перебуваючи в надважких умовах заклади культури і мистецтва країни не припинили своєї діяльності, винаходили нові форми і методи роботи,

застосовували новітні технології для надання культурних послуг широкому колу осіб і в такий спосіб психологічно, морально підтримували громадян країни. Не став виключенням і Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара».

Згідно Статуту, затвердженого 6 квітня 2017р. досліджуваний заклад призначений для вивчення, використання, зберігання, популяризації пам'яток історії, матеріальної і духовної культури, залучення громадян до української історико-культурної спадщини, формування національної свідомості українського народу [71].

В даному розділі зроблено спробу проаналізувати основні напрями роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» в окреслений період. Варто наголосити, що у вітчизняній історіографії відсутні дослідження в запропонованому контексті. Тому магістрант для підготовки текстового матеріалу використовував переважно першоджерела: програми, плани, звіти, статутні документи тощо, що зберігаються в поточному архіві закладу.

З огляду на те, що Центр позиціонує себе, насамперед як науково-дослідний, то основними завдання закладу є: розробка наукових концепцій, тематичних напрямків, тематико-експозиційних планів та проектів художнього оформлення експозицій і виставок; проведення науково-практичних конференцій, семінарів, симпозіумів, круглих столів із залученням провідних українських і закордонних фахівців; написання досліджень, публікацій, монографій, статей; укладання буклетів, путівників, каталогів, участь у наукових конференціях та семінарах; участь у підготовці наукових видань, пов'язаних з профілем закладу; написання методичних розробок з основних питань наукової діяльності; наукові дослідження, в тому числі шляхом організації спеціальних польових експедицій; збирання та систематизація інформації про матеріальну і духовну спадщину українців, українську традиційну народну культуру та її сучасні аспекти; комплектування та систематизації музейних колекцій тощо [69].

Важливою умовою ефективного функціонування наукового закладу є склад співробітників, рівень їхньої професійної компетенції. Інформація щодо

складу і чисельності працівників Центру була знайдена в щорічних планах роботи закладу. З них, зокрема видно, що загальна кількість працюючих становить в середньому 81 особу [50]. Адміністрація Центру складається із генерального директора, чотирьох заступників за напрямками роботи. Далі штатний розпис містить наступні посади: учений секретар, двадцять два старших наукових співробітників, три наукових співробітників, два провідних наукових співробітника, один молодший науковий співробітник, п'ять завідувачів відділами, п'ять завідувачів секторами, три реставратори, два художники, один екскурсовод. Варто зазначити, що в штаті передбачена посада провідного інженера-програміста, що на сьогодні є вкрай потрібно і актуально. Решта – допоміжний та технічний склад. Тобто, більшість співробітників (52 особи) - це фахівці з вищою освітою, які здійснюють науково-дослідну, культурно-просвітню, видавничу, експозиційну роботу, реставраційну роботу.

Співробітника Музею Івана Гончара регулярно в різний спосіб підвищують свої знання, навички, уміння. В цьому контексті широко використовується Центр неперервної культурно-мистецької освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, де музейні працівники проходять навчання за різними програмами. Так, тільки 2023 р. планувалося навчання за наступними навчальними програмами: «Захист культурних цінностей України: проблеми та перспективи», «Сучасні технології у музейній справі», «Актуальні проблеми роботи музеїв на сучасному етапі», «Реалії та перспективи оновлення діяльності музеїв у нових соціокультурних умовах», «Музейна педагогіка і музейна комунікація: форми взаємодії» [55].

Основною діяльністю музеїв є облік та збереження пам'яток, що знаходяться в закладі. Від співробітників така діяльність вимагає компетентності, уважності, відповідальності, добросовісності. Спеціалісти своєчасно обліковують нові надходження до музею, систематично ведуть записи в книзі надходжень, інвентарних книгах, книзі обліку тимчасового зберігання, здійснюють санітарну обробку нових надходжень, проводять фотозйомки (оцифрування) музейних колекцій, наукову інвентаризацію (укладання науково-

уніфікованих паспортів, шифрування, звірка наявності музейних предметів з фондово-обліковою документацією тощо.

З початком повномасштабної війни росії проти України першочерговим завданням для всіх співробітників стало збереження найбільшого скарбу - музейної збірки. Було прийнято рішення про облаштування фондосховища на цокольному поверсі будівлі (перенесення фондового обладнання та музейних предметів, розміщення та підготовка пакувального обладнання). Велася активна внутрішня комунікація в команді Музею для окреслення пріоритетних напрямків діяльності у період війни та прийняття тактичного плану дій. Колектив Музею згуртувався та спрямував зусилля, щоб забезпечити збереження та переміщення музейних предметів у більш безпечне місце.

Проводилася робота по порятунку музейної збірки в умовах війни: залучення благодійних ресурсів (коштів, пакувальних та інших матеріалів для порятунку музейної збірки); пошук підрядників, комунікація та супровід виготовлення тари для пакування колекції; закупівля пакувальних та інших необхідних матеріалів, забезпечення логістичних процесів для порятунку колекції; замовлення, пошук підрядників та супровід виконання проєкту із встановлення системи відеонагляду для музею.

Протягом 2022 р. було запаковано музейні предмети I та II черги - 19 998 одиниць. Пакування іншої частини збірки триває у 2023 році [25].

Впродовж всього періоду існування закладу важливим напрямом роботи було формування музейної колекції. Не стало виключенням й останнє десятиліття. Основними джерелами її поповнення це – пошук та придбання різних предметів через фондово-закупівельну комісію, проведення експедицій, дарунки меценатів і небайдужих громадян.

Дані, наведені в таблиці дає уявлення щодо динаміки поповнення основного фонду музею:

Роки									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022

Музейні предмети	939	514	670	704	462	444	153	272	521
------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

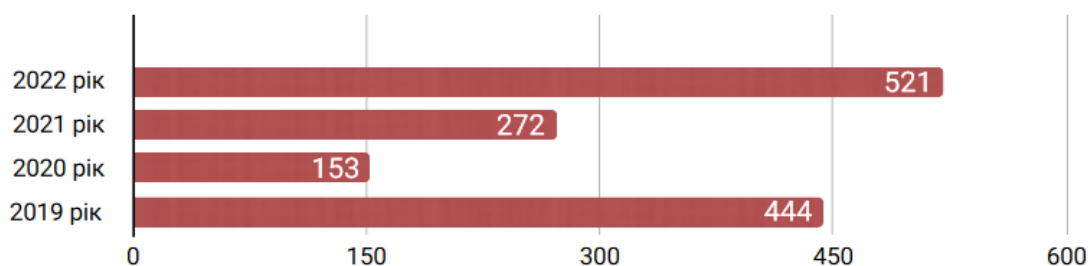
(Таблицю складено автором за Звітами роботи НЦНК «Музей Івана Гончара» 2014-2022рр.)

За простими підрахунками видно, що за останні дев'ять років фонд Музею збільшився на 4679 предметів. Важливо зауважити, що музейна колекція поповнюється переважно за рахунок дарувальників і меценатів. Так, за роки 2016-2021 рр. музейну збірку поповнено 2433 одиницями зберігання коштом родини Гончарів і дарувальників за повної відсутності державного фінансування. Загальна вартість предметів становила 351 550 \$. Серед поповнень дві колекції: Борисівська ікона – 190 одиниць і фотоархів: типи та вбрання Наддніпрянщини кінця XIX – середини XX ст.– 750 одиниць [19].

В рік початку повномасштабної війни музейна колекція збільшилася на 521 предмет. За групами зберігання картина виглядає так: дерево – 37 одиниць зберігання, живопис 6 од., тканини-одяг -411 од., кераміка-скло – 2 од., архів 65 од. [25].

Стрибкоподібну динаміку поповнення музейної колекції можна побачити за представленою діаграмою:

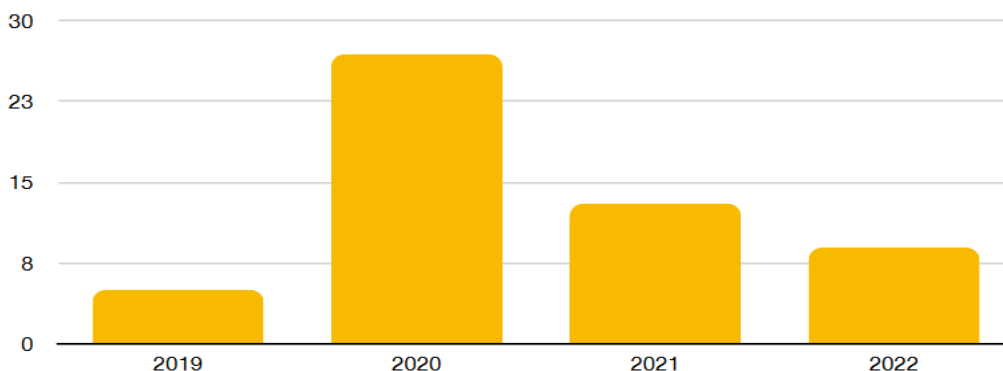
Поповнення музейної колекції

Надійне збереження музейних предметів багато в чому залежить від якості і своєчасності їх реставрування, місця розташування, дотримання належних температурних та світових режимів тощо, тобто досвідченості, кваліфікованості співробітників закладу. Ці види роботи є надважливими, обов'язковими і регулярними. Про їх виконання ми дізнаємося із звітної документації. Так, протягом 2016-2021рр. було реставровано 125 предметів [19]. Це кропітка і

відповідальна робота, яка не передбачає великих обсягів виконання. Наприклад, протягом 2018р. було реставровано чотири предмети з сектору «Народний побут», шість предметів з сектору «Тканини і одяг», три стародруки з сектору «Архів фондowego зібрання», два предмети з сектору «Живопис» [20].

Динаміка реставраційних заходів упродовж 2019 – 2022 років

Важливим напрямом роботи є щорічна організація фольклорно-етнографічних експедицій зі збору фольклору та предметів матеріальної культури українського народу. Так, в 2016р. було здійснено фольклорні експедиції по визначеним населеним пунктам Чернігівської, Житомирської, Київської, Івано-Франківської областей [18]. В період з 2016 по 2021 роки співробітниками Музею Івана Гончара було досліджено 150 населених пунктів в 15 областях України. Зібрано близько 3000 одиниць фольклору [19]. Під час експедицій фахівці оцифровують зразки традиційного вбрання, записують інформацію про традиційний одяг та святковий календар, хід весільного обряду, здійснюють відеофіксацію обрядів, фотографії унікальних зразків тканих виробів та сорочок тощо [24].

Від старту великої війни, у таких екстремальних умовах проводити заплановані експедиції було неможливо, тож цей напрямок не відзначився високими результатами, хоча було проведено декілька експедицій, як в села Погребищенського району Вінницької області. В рамках підготовки до експедиції було здійснено попереднє дослідження згадок про музикантів з сіл району, зокрема в журналі «Zbiór wiadomości do antropologii krajowej» 1884 р., де описуються музики з сіл Черемошне та Левківка. Вдалося відшукати родичів

музик, деякі фотографії, спогади та зафіксувати кілька обрядових і ліричних пісень. Друга експедиція відбулася спільно з науковцями Музею Революції Гідності експедиція до зруйнованих під час бомбардувань рашистами 7 квітня 2022 року міст і сіл Київщини (м. Буча, м. Бородянка, м. Ірпінь) та Житомирщини (м. Малин). Обстежено зруйнованої церкви Різдва Пресвятої Богородиці (збудована 1862 року) в с. В'язівка, Коростенського району, Житомирської області: здійснено фотофіксацію місця, окреслено збитки та руйнівні втрати. Здійснено відбір для музеїв артефактів, які мають історичну та мистецьку цінність і знаходилися під дощем у процесі руйнування. Як зафіксовано у звіті ці речі речі перебувають на тимчасовому збереженні [25].

Робота в цьому напрямі продовжувалася 2023 р. З метою запису традицій та обрядів, що пов'язані з хлібом у народній культурі заплановано здійснити фольклорно-етнографічні експедиції до населених пунктів: Бубнівська Слобідка, Прохорівка, Ліпняве Золотоніського району Черкаської області; Пристроми Переяславського району Київської області. Також здійснити фронтальне обстеження регіонів Кантакузівка, Білоусівка, Бирлівка, Вишневе, Степанівка

Драбівського району, Черкаської області; Оржиця, Хорол Полтавської області; Муровані Курилівці, Бершадь, а також повторний виїзд до Літинського та Гайсинського районів Вінницької області. У Хмельницькій області відвідали Білогір'я, у Тернопільській – Лановець. Окрім того, заплановано здійснити серію експедицій в рамках міжнародного проєкту «Project to defend Ukrainian culture» [55].

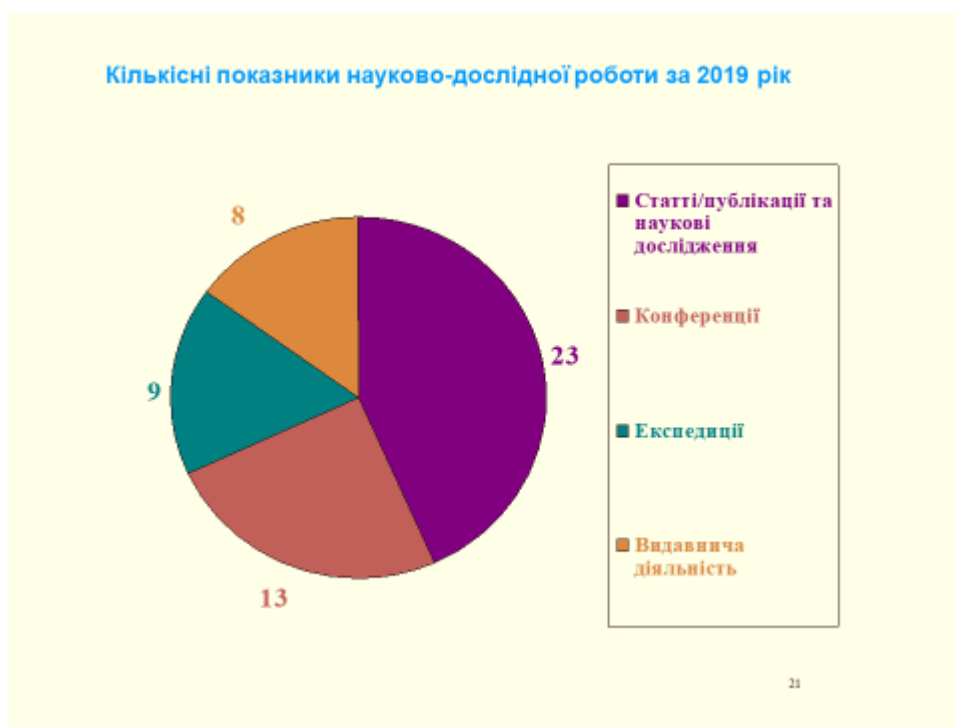
Для будь-якої наукової установи обов'язковою складовою роботи є наукові дослідження, підготовка та публікація наукових робіт, апробація результатів дослідження на наукових конференціях різних рівнів, участь у наукових семінарах, круглих столах тощо. Саме це визначає авторитетність, фаховість, компетентність співробітників і репрезентативність самої установи.

На підставі вивчення відповідних доступних документів поточного архіву НЦНК «Музей Івана Гончара», можна констатувати, що цей напрям роботи стабільно був сильною стороною діяльності наукових співробітників.

У потягом 2016 року працівники музею взяли участь у 37 наукових заходах, презентували доповіді, активно публікували свої дослідження. Не обходили увагою і міжнародне наукове співробітництво. Так, в травні місяці науковці музею брали участь в диспуті «Музей, пам'ять і деморалізація у глобалізованому світі», що проходив у Нідерландах. У вересні місяці – відбулися виступи в університеті Південної Каліфорнії на тему української ідентичності, культури та сучасної історії, і також на міжнародному конгресі «Зберігаючи теперішнє: долаючи кордони в консервації артефактів». В жовтні в Шотландії в університеті Сент Ендрюса представники музею презентували виступи на тему традиційних цінностей в культурі, а в українському культурному центрі Шотландії йшлося про музей Івана Гончара та виклики перед українською культурною сферою. Співробітники закладу долучалися до участі у тренінгу з музейної безпеки в межах міжнародної програми ICCROM(Музей історії США). [18].

У звіті Музею за 2018 рік наукова робота працівників закладу окрім традиційної участі у конференціях і підготовки 11 наукових статей, також містила: створення найповнішого словника українських танців (з науковим коментарем), розробка наукових тем «Роль жінки у суспільстві кінця XIX - початку XX століття на прикладі українських народних пісень», «Основні напрями розвитку фігуративного народного малярства Центральної України XIX – першої половини XX століття», «Образ гончара в українському фольклорі», «Культурно-мистецька спадщина Івана Гончара у соціокультурному просторі другої половині XX століття» тощо [18].

Статистика щодо наукових досягнень закладу у 2019 р. красномовно представлена в діаграмі:

2021р. співробітники музею взяли участь у 8 міжнародних, всеукраїнських конференціях, круглих столах, семінарах. Було підготовлено і надруковано 17 наукових розвідок переважно у фахових виданнях [24]. Окрім того, Музей майже кожного року є організатором наукових конференцій. Так, у вересні 2021р. проведена Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Майбутнє етнографічних музеїв та колекцій». Мета її – вивчити і представити новітній досвід в галузі музеєзнавства та колекціонування і простежити, як він накладається на бачення етнографічного музею та колекції митцем Іваном Гончаром. В межах запропонованої теми працювало п'ять секцій: «І. Гончар та його концепція етнографічної колекції та музею народного мистецтва», «Етнографічний музей майбутнього», «Музейне поле», «Антропологія міст на службі етнографічного музею», «Приватні етнографічні колекції: дискусія» [24]. Вагомим науковим доробком співробітників музею є укладання покажчика «Науковці друкуються», в якому друкуються праці науковців, які працювали з початку створення Музею Івана Гончара. Триває робота по підготовці до друку наступних томів історико-етнографічного мистецького альбому І.М. Гончара «Україна й українці», книгою «Житейський круг Івана Гончара»,

бібліографічним покажчиком «Музей Івана Гончара: становлення, діяльність, розвиток» тощо.

З сумновідомих причин, протягом 2022 р. співробітниками музею було підготовлено тільки 10 наукових робіт. Серед них: тези «Етнохореологічна ревізія гопаково-козачкової спадщини українців», написані короткі біографії про народних майстрів, учасників Ярмарку традиційного народного мистецтва в рамках Першого духовного фестивалю «Величаємо Різдво Святого Миколая» (11 серпня 2021 року) до книги Зої Ружин «Ми Святому Миколаю славеня возносимо!», стаття-спогади про братчика Музею Івана Гончара, славного кобзаря Тараса Силенка до книги Романа Коваля «Тарас Силенко співець непримиренної України», стаття «Літопис нашої борні та звитяги» до каталогу виставки «2014-2022» одеського художника Гарольда Ізмайловського про Майдан і російсько-українську війну, яка діяла в Галереї протестного мистецтва тощо [25].

Поряд з цим в 2022р. активізувалась участь співробітників музею у наукових заходах, що проходили в режимі онлайн. Так, науковці долучалися до роботи практичного ZOOM - семінару у форматі питань-відповідей щодо загроз і втрат у час війни і допомоги культурній спадщині України з групою міжнародних експертів з Іспанії, Нідерландів, Сирії (Організатори: Штаб порятунку спадщини (HERI) та HERITAGE for PEACE (17 березня 2022)). Музей був представлений у дводенному онлайн семінарі з розробки спільної методики оцінювання збитків та ризиків для об'єктів культурної спадщини України пошкоджених чи втрачених в час російсько-українській війні. Організатори - Штаб порятунку спадщини, Національний Музей Революції Гідності, FAR, ICCROM (11-12. Квітня 2022)). Дослідниця Тетяна Пошивайло брала участь у роботі Міжнародної конференції музейників ICOM, що проходила у Празі. Тема доповіді: «Сила музеїв». Акцент на стані українських музеїв у час російсько-української війни» (серпень 2022р). В жовтні того ж року Мирослава Вертюк взяла участь у воркшопі "Needs assessment of optimum support to the Ukrainian cultural sector and strengthening collaborations between Ukraine and the EU" з метою

вироблення рекомендацій для програм ЄС на підтримку культурного сектора в Україні [25].

Науковці працюють над своїми науковими темами, пов'язаними з вивченням традиційної народної культури. Теми наукових інтересів доволі широкий, як: «Етнохореографічні особливості давньоукраїнського обрядового танцю «Журавель», «Роль жінки у суспільстві наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. на прикладі українських народних пісень», «Проблеми класифікації зразків етнотанцювальної спадщини українців», дослідження пов'язані з історією народних музичних інструментів тощо [22].

Обов'язковою складовою діяльності науковців Музею є науково-методична робота. Аналіз звітної документації і детальне ознайомлення з напрямками і обсягом такого види діяльності, свідчить про активність, професійність і компетентність наукового складу закладу. Так, співробітники закладу регулярно надають консультації науковцям, народним майстрам, музейникам з питань української традиційної культури. Музей є базою практики для студентів Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва (студенти 3 курсу спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», Київського національного університету ім. Т. Шевченка (інститут філології, студенти 1 курсу, спеціальність «Етнокulturологія з поглибленим вивченням іноземної мови», Київського національного університету культури та мистецтв (студенти 2 курсу спеціальність «Музеєзнавство, пам'яткознавство»), Інституту декоративно-вжиткового мистецтва ім. М. Бойчука тощо [23]. Науковці закладу долучалися до участі в експертній консультації з головою Верховної Ради 2016 р. щодо ситуації в країні і шляхів подолання кризи в галузі культури. За звернення житомирської адміністрації співробітники Музею Івана Гончара надали методичну допомогу в організації заходів з нагоди відзначення Дня гідності і свободи; в організації і проведенні святкування Калити, Свята Миколая та свята «Козацький гарт» в Українському домі для соціально незахищених груп дітей. Надавалася консультація і методична допомога в створенні нового

експозиційного залу в Обухівському краєзнавчому музеї [18]. Активно залучалися фахівці до розробки завдань для дитячої аудиторії: квест про козацтво для проведення Івана Купала в Легедзино, квест виставковою іконою «Борисівка» для дітей; завдання для роботи з виставкою живопису «Марія Нелеп» для дітей різних вікових груп тощо [23].

Співробітники НЦНК регулярно організовували та були співорганізаторами семінарів з музейної справи, лекцій, дискусій, круглих столів. Репрезентували серії тематичних лекцій для широкої аудиторії: музейників, студентів, митців, науковців, журналістів тощо.

Професіоналізму сприяло прагнення співробітників до навчання, участь у семінарах, тренінгах для музейних співробітників та для розвитку педагогічних навичок. Цьому сприяли відвідування музеїв як в Києві, так й інших містах, як Житомир, Коломия, Луцьк, Ужгород, Рівне, Полтава, Чернігів, Одеса, а також ознайомлення з діяльністю музейної сфери Румунії (Яси), Молдови (Кишинів), Німеччині (Берлін, Дессау); регулярне відвідування зустрічей Музейного клубу (Київ). Науковці музею були учасниками стратегічної сесії з питань розвитку культурної спадщини в Україні, що проводив Український Культурний Фонд, а також курсу «Проектний менеджмент для лідерів культури», що проводила Британська рада [21].

Науковці Музею займалися рецензуванням наукових концепцій музейних закладів, друкованих досліджень, дисертацій, монографій та дипломних проєктів. Увага була зосереджена на організації та проведенні тематичних лекцій для середніх загальноосвітніх шкіл та дитячих шкіл мистецтв. Авторитет і компетентність співробітників закладу сприяла тому, що їх запрошували до участі у головування в журі та організаційних міських, регіональних і національних конкурсах, а також до участі в організаційних комітетах і комісіях з присудження міських, обласних і національних премій у галузі народної культури [53].

Наукові співробітники Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» активно залучалися до експертної діяльності. Так, 2021р.

представники від Національного центру працювали у групі при Міністерстві культури та інформаційної політики України з розробки проєкту стану народних художніх промислів України з зазначенням видів НХП, збережених у традиційних художніх практиках та які потребують державної підтримки. Участь у створенні «Порівняльної таблиці видів НХП України» визначених Постановою Кабміну у співпраці з НСНМУ та Музеєм Івана Гончара (від Музею працювали – с.н.с. Т. Пошивайло, К. Качур). Також робота в засіданнях Художньої ради при Департаменті культури КМДА і участь у засіданнях Редакційно-художньої ради при колегії Укрпошти – з питань видання поштових марок, маркованих конвертів та карток України. Заклад був представлений і в роботі експертної ради з присудження стипендії Президента України для молодих майстрів народного мистецтва» при Міністерстві культури та інформаційної політики України [53].

Отже, можна констатувати, що Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» перебуваючи в надскладних умовах війни продовжував функціонувати в робочому режимі і повноцінно виконувати свої функції науково-дослідного закладу.

3.2. Культурно-мистецькі практики Національного центру «Музей Івана Гончара» під час російсько-української війни

Відповідно до статуту Музею Івана Гончара культурно-освітня діяльність визначена одним із ключових напрямів роботи закладу і важливою складовою музейної комунікації [71]. Цей вид діяльності здійснюється на основі музейних колекцій, експозицій і виявляється в розробці і проведенні різноманітних форм і видів роботи з аудиторією. Розвиток культурно-освітніх практик на сучасному етапі пов'язаний з динамікою соціальної ролі музеїв і трансформацією взаємодії музейних закладів і суспільства. Місце, яке музей займає в соціокультурній сфері, переважно залежить від ефективності саме цього напрямку роботи.

Важливо зазначити, що працівники музею, окрім традиційних форм і методів роботи, роблять акцент і пропонують інноваційні заходи, відповідно до запитів споживачів культурної сфери, широко застосовуються інтерактивні й інформаційні технології, використовується міжнародний музейний досвід. Цільовими установками культурно-освітньої діяльності варто назвати формування ціннісного ставлення до історичного і національного спадку, до музейних колекцій, виховання історичної свідомості і патріотизму. Одна із провідних завдань цього напрямку – організація спеціального середовища для відвідувачів як простір пізнання і захоплюючого відпочинку, що розкриває творчий потенціал особистості і формує його ціннісні орієнтації.

Розглянемо детальніше культурно-освітню діяльність Музею Івана Гончара. Співробітники закладу прагнуть удосконалити й осучаснити експозиційний простір. Так, 2017 р. був проведений інноваційний музейний експеримент. Його сутність - модернізувати постійну експозицію. Було введено інтерпретаційні елементи: виставковий наратив (пояснювальні тексти, вказівники, технічні написи українською й англійською мовами, етикетки). Приділяється увага і створенню нових постійно діючих експозицій, як наприклад залів «Символи і знаки» (Небеса), облаштований експозиційний простір для дітей, що має назву «Українська хата» [20].

Одним із важливих напрямків є виставкова робота. Це творча діяльність, співробітники створюють нові музейні виставки завдяки чому відвідувачі мають змогу знайомитися з унікальними пам'ятками історії та культури, а збірна колекція музею дозволяє створювати тематичні виставки до різних подій, знаменитих дат, народних, релігійних, державних свят.

Так, до Дня Незалежності України проходила виставка «Візуальні історії з історії», «Пам'ятаємо!», історико-документальна виставка плакатів «МИ ЗВИНУВАЧУЄМО!» - до Дня пам'яті жертв голодомору 1932-33 років. До події, що увійшла в історію під назвою «Революція Гідності» підготовлена виставка «Ідентичність, Перервана». Трагедії, що відбулася 1986р., присвячена фото-етнографічна виставка «ЧОРНОБИЛЬ+30: це наша земля – ми тут живемо». До

Великодніх свят функціонувала виставка «Українська ікона кін. XVI – поч. XX століть» тощо [53].

Традиційно в стінах Музею проходять персональні виставки митців. Як наприклад, ювілейна виставка А. В. Гайдамаки «Мрії на майбутнє»; вечір-спогад-концерт та виставка творчих робіт Г. Ткаченка, виставка Поліни Гуменюк «Вишивані пісні», виставка витинанок Надії Данилевської «Ангели співають!», фото-виставка «Хата» народного художника Володимира Козюка, виставка «Мальовані рушники» художника Григорія Гриня, виставка малярських робіт Марії Нелеп тощо.

За нашими підрахунками протягом 2014-2021 рр. музеєм було організовано та проведено 107 виставок. Варто зазначити, що починаючи з 2019 року кількість виставок значно зменшується. Так, якщо 2017р. музей пропонував до перегляду 24 виставки, 2018 – 11, то 2019 р. – тільки 9. Пояснення цьому ми можемо знайти в наступному. По перше, через об'єктивні причини, а саме пандемію і введення обмежень щодо функціонування і відвідування різних закладів й установ проведення виставок було неможливе. По друге, поступово заклади культури, і Музей в тому числі, активно почав використовувати нові технології і проводити заходи в онлайн форматі. Як, наприклад, 2020 р. відкрито першу онлайн-виставку «Мами-українки на фотографіях початку XX століття» на платформі Google Art & Culture. Як свідчить статистика тільки за перший місяць експонування зафіксовано 1002 перегляди [23]. 2021р. відбулася перша віртуальна виставка Музею Івана Гончара «Збирач» присвячена 110-ій річниці від дня народження Івана Гончара. Записи з експедиційних щоденників Івана Гончара та віднайдені ним твори традиційного мистецтва, історії про тогочасну Україну, замальовки унікальних пам'яток архітектури, народних типажів і звичаїв, а також велика колекція з приватного хатнього музею митця – все це представлено в чотирьох віртуальних залах виставки: «Експедиції», «Спаситель», «Мамаї», «Скарби». Відчуття реальної присутності у живому просторі виставки реалізовано за допомогою цифрових інструментів на платформі Unreal Engine, вишуканих віртуальних інтер'єрів, інтуїтивної та

простої навігації, наявності супровідних текстів, анотацій та відео, високої швидкості завантаження як на мобільні, так і на стаціонарні пристрої. Цей проєкт став можливий за підтримки Європейський Союз за програмою House of Europe [24]. По третє, співробітники в справі організації виставок більше орієнтуються на співпрацю з іншими музейними закладами, музей стає співорганізатором виставок поза межами закладу, надає для експонування предмети із своїх колекцій. Так, 2019р. окремі музейні експонати представлені на виставках: «Родинна пам'ять про війну», Україна. Незакінчена війна» Національному музеї історії України в Другій світовій війні, «Ой, упали ж та впали Криваві роси...» присвяченої 80-м роковинам Великого терору масовим політичним репресіям 1937-1938 рр., організована Національним музеєм історії України; «Перепоховання», організована Національним музеєм Тараса Шевченка тощо [23]. В 2021р. із десяти проведених виставок, одна – віртуальна, три проходили в стінах музею, решта – спільні проєкти з Музеєм Революції Гідності, Музеєм книги і друкарства України, Національним центром «Український дім», музеєм Державного історико-культурного заповідника «Трипільська культура» тощо [24]. З 2022р. у зв'язку з початком Великої війни, що її розпочала росія проти України діяльність Музею максимально зорієнтована на онлайн-формат. Так, шість із дев'яти виставок демонструвалися на сайті Музею. З виставковими експозиціями за рік ознайомилося майже 21 тис. осіб [25]. Це доволі високий показник, особливо якщо порівнювати з попередніми роками: протягом 2016-2021 років виставки музею відвідало 63000 осіб [19]. Не припиняється виставкова діяльність і в 2023р. Сайт Музею повідомляє, що у звичному форматі проходила виставка національного кримськотатарського та українського одягу «Свято». В межах цього заходу проходила й лекція «Народне вбрання Поділля» [45]. На подвір'ї Музею у листопаді влаштовано банерну виставку «Спецоперація «Зруйнований рай». Вона є благодійною, зібрані кошти підуть на підтримку зруйнованого москалями об'єкту культурної спадщини – будинку Поліни Райко у місті Олешки на Херсонщині. На виставці представлені світлини розписаних інтер'єрів хати П. Райко, зафіксовані експедиційною групою Музею

Івана Гончара 2013 році. Цей проєкт передбачав проведення концерту «Пісні Півдня України», в якому брали участь фольклорні гуртки, що виконували пісні південного регіону. Відвідувачі мали можливість послухати лекції про традиції та культуру Півдня України [34].

Одним із напрямів просвітницької роботи Музею є екскурсійний напрямок. Він забезпечує обслуговування експозиції Центру з метою докладнішого розкриття відвідувачам закладеного в ній наукового та естетичного змісту. Завданням екскурсійного напрямку є розробка та проведення на основі експозиції тематичних та оглядових екскурсій, а також індивідуальна культурно-освітня робота з відвідувачами, яка втілюється в інтерактивних заняттях, що відбуваються в Музеї: «Історії на печі», «Я дослідник. Про що розповідають старі фотографії», «Кольорові таночки на полотні» тощо.

Дослідження показують, що відвідувачі музеїв прагнуть досвіду, де перетинаються водночас пізнання, діяльність та відпочинок. Більшою популярністю користуються міждисциплінарні програми. Найбільші аудиторії збирають такі музейні програми, як «екскурсія за лаштунками», культурні та навчальні заходи, фестивалі [35].

Протягом тривалого часу (з 2008р.) Національний центр народно\ культури «Музей Івана Гончара» проводить Всеукраїнський дитячий фольклорний фестиваль «Орелі». Основною проблемою, яка спонукала до створення фестивалю, було те, що впровадження новітніх технологій у сучасне культурне середовище негативно впливає на виховання дитини. Тому постала ідея акцентувати увагу дітей і зацікавити їх музикою, співом, грою на музичних інструментах, малюванням, народними ремеслами. Група фольклористів, науковців, митців національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» започаткували український дитячий фольклорний фестиваль «Орелі». Програма Фестивалю включає низку заходів із залученням фольклорних гуртів, народних майстрів, фольклористів, етнографів, екологів, психологів, медиків, видавців з метою демонстрації практичних навиків етнопедагогіки і народної культури загалом, а також для вироблення спільної концепції виховання дитини

з розроблення програми на «нові традиційних форм розвитку дитини та впровадження її в сучасне культурно-виховне середовище [66]. Сайт музею інформує, що фестиваль відбувається двічі на рік: влітку і на різдвяні свята. Не став виключенням 2023 р. В червні місяці на подвір'ї Музею відбувся захід, програма якого передбачала низку цікавих і різноманітних дій. Дитячі гуртки із Волині, Закарпаття, Київщини, Миколаївщини, Черкащини та Хмельниччини презентували унікальність своїх регіональних традицій. Упродовж дня працював ярмарок народних ремесел і дитячої літератури. Традиційно майстри проводили майстер-класи і передавали свій досвід створювати вироби з соломи, глини, трави, виготовлення та розпис іграшок, ляльок-мотанок тощо. Спеціально підготовлений простір для наймолодших гостей віком від 0 до 3 років та їх батьків «Пузлик», де проводились творчі та рухливі завдання для діточок, середовище емоційного, фізичного, психологічного розвитку для немовлят. Організовувались і проводились дитячі ігри, козацькі забави, що проводили учні школи козацького бойового звичаю «СПАС». Дитячі народні казки представляв казкар Богдан Бенюк. Захід завершився традиційними народними танцями [4].

«Музей Івана Гончара» проводить а кож фестиваль під назвою «Кобзарська трійця», який сприяє подальшому відродженню та популяризації традиційного кобзарського мистецтва та привертає увагу громадськості, зокрема молоді до національних традицій, культурно-історичних надбань українського народу. Його проведення пов'язане з становленням української самосвідомості; поверненням до притаманних нам, українцям, традицій, адже кобзарство і лірництво - це цілісна, довершена ланка українських культурних традицій. Воно логічно асоціюється зі стилем побуту українського народу й завжди було символом справжнього українства і, у свій час, поширювалось на всі верстви населення. Організатори заходу вважали, що регулярно проводячи цей фестиваль українських кобзарських традицій буде сприяти продовженню саме цих славетних традицій.

На нашу думку, розгляд та дослідження сучасного кобзарства України є, як ніколи актуальним, доцільним і необхідним у духовному вихованні молодого

покоління та його національної свідомості.

З початком повномасштабного вторгнення країни-агресора-московії частина братчиків Кобзарського цеху взяли до рук зброю і стали на захист країни. Тому традиційний формат проведення фестивалю було змінено. Так, на свято Трійці у червні місяці 2022 р. кобзарювання бандуристів, кобзарів та лірників відбувалося біля церков та монастирів, на ярмарках і базарах, на вулицях міста. Кобзарі виконували традиційні думи, балади, історичні, козацькі пісні, канти та псалми. У визначеному місці, біля церкви відбулося освячення кобзарських інструментів: гусла, ліра, кобза. Учасники фестивалю представляли Львів, Ромни, Переяслав і Київ.

Також Музей Івана Гончара є співорганізатором фестивалю (разом з Державним історико-культурним заповідником «Трипільська культура» «Купайло в Легедзиному», селі на Черкащині, де свого часу розташовувались найбільші поселення трипільців. Свято відбувається в 20-ті числа червня в дні сонцестояння, бо це одно із свят Сонячного циклу, в день сонцестояння. Відвідувачам пропонується на природі доторкнутися до давньої традиції плетіння вінків, складання багаття, стрибання через вогонь, катання на човнах, купання у річці, зустріч сонця. Свято супроводжується танцями та музикою у виконання автентичних фольклорних гуртків. Обрядову складову доповнюють мистецькі, виставкові, історичні проекти. Родзинками фестивалю стали покази народного вбрання та «Ніч кіно просто неба» [74].

Щороку, починаючи з 2016р. до Міжнародного дня музеїв на подвір'ї НЦТК проходить фестиваль «Ніч традиційного танцю». Захід триває цілу ніч, поціновувачі живої музики, танців з усієї країни збираються разом щоб прожити найдовшу травневу танцювальну ніч. Не став виключенням 2023р. Учасникам пропонувалося протягом ночі затанцювати майже півсотні давніх танців: Метелиця, Гопак, Голубка, Гуцулка, Коломийка, Чабан, Козак, Вальс, Гречаники, і навіть Фокстрот. Троїсті музики, що грали на скрипці, цимбалах, басі, бубні у різних поєднаннях створювали незабутній настрій народних танців. Учасниками фестивалю були гурти с. Вільче Івано-Франківської області, с.

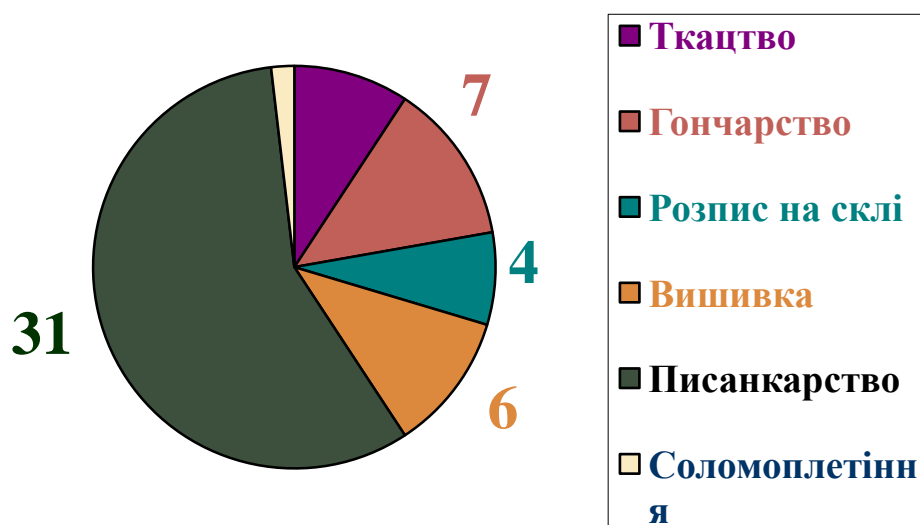
Вовче Львівської області, а також гурт Isartaler Gau з Мюнхена, що демонстрував танцювальні традиції Баварії [46]. Цей захід розрахований і користується популярністю серед молоді. Фестиваль реалізується за підтримки Українського культурного фонду.

Музей традиційно організовував фестиваль «Кобзарсько-лірницька Покрова». Захід є символічним, проходив і проходить, в день чи напереддень свят: Покрови Пресвятої Богородиці, Українського козацтва, День захисника і захисниць України, День УПА. Захід відбувається за таким порядком: у визначеній церкві проводили літургію та панахиду за загиблими героями. Потім освячуються інструментів музикантів і проведення імпровізованого концерту на подвір'ї храму. Пізніше кобзарі і лірники переміщуються до Михайлівського золотоверхого собору і на його території грали для публіки. Також концерт відбувається в музеї [33]. Сайт музею Івана Гончара інформує про порядок проведення фестивалю 2023р., а саме: проведення лекції на тему: «Досвід козаччини та сучасний військовий досвід: чи є чому навчитися з минулого?»; спілкування з представниками Товариства військово-історичної реконструкції «Печерська сотня Київського реєстрового козацького полку» - організації, що займається вивченням історії Визвольної війни середини XVIIст.; спів та гра виконання братчиками Київського, Львівського та Харківського кобзарських цехів кобзарсько-лірницьких творів. Окрім того, передбачався збір коштів на реабілітацію пораненого Тараса Козуба, який втратив у бою руку. У мирному житті захисник був лірником і майстром традиційних музичних інструментів [31].

Музей займає чітко патріотичну позицію, реагує на складні виклики сьогодення, спрямовує свою діяльність і на практичну допомогу тим, хто її потребує. В цьому контексті влаштовуються толоки, виставки-ярмарки, благодійні концерти, виставки-аукціони тощо. Зібрані кошти, зроблені речі передаються воїнам-захисникам, вимушеним переселенцям, постраждалим від руйнування каховської греблі тощо.

Велику увагу співробітники музею приділяють заходам, пов'язаним з наданням практичним навичок і вмінь щодо виготовлення предметів традиційної культури і побуту. Щороку музей організовує і провидить майстер-класи з писанкарства, витинанства, ліплення українських іграшок з глини, з ткацтва на настільних ткацьких верстатах, з живопису «Образи на склі», соломоплетіння, вишивки, виготовлення дідухів тощо. Красномовним свідченням цього виду діяльності беремо один рік.

Кількість майстер-класів проведених Музеєм 2019р.

Із діаграми видно, що тільки в 2019р. музей організував і провів 51 майстер-клас. Кількість відвідувачів цих заходів становила 451 особи [21]. Протягом 2016-2019рр. було проведено 80 майстер-класів, учасниками яких стало 2000 осіб [119]. Ці заходи розраховані на дітей і дорослих. Наприклад 2022р до Великодніх свят проведення майстер-класу з писанкарства майстринею Марією Пошивайло було адресним для дітей та дорослих – переселенців зі Сходу України та Маріуполя [25].

Не можна оминути увагою ярмарки традиційного народного мистецтва, які організовують і проводять співробітники музею починаючи з 2004р. На подвір'ї музею розташовуються майстри з усіх областей України, пропонують різноманітну сувенірну продукцію. Ремесла, які представлені на ярмарках: вишивка, килимарство, ткацтво, писанкарство, гончарство, ковальство, ложкарство, плетіння з лози, соломи, кореня сосни, створення музичних

традиційних інструментів, свічникярство, створення дитячих іграшок. Ці заходи традиційно приваблюють багато відвідувачів. Так, у 2021р. ярмарок, приурочений до Дня Києва (травень місяць) відвідало 4000 осіб, а у грудні того року 555 осіб [24].

Особлива увага співробітників музею орієнтована на дітей. В рамках освітньої програми функціонує фольклорна школа «Орелі» - простір традиційної народної культури, що створений для дітей та родин. Пісні, ігри, руханки, забави, лічилки, приспівки, примовлянки, забавлянки, – все це дає можливість дитині проявити свої природні вміння та здібності і сприяє їй гармонійному розвитку з ранніх років. Пізнання світу та спілкування з ним через культуру своїх пращурів дає дитині можливість прилучення до духовного та ментального коду своєї нації, формує в неї визначальні етичні та естетичні цінності. Із звітної документації дізнаємося, що школа мала 50 постійних учасників. Протягом 2016-2019рр. діти брали участь у 75 подіях, фестивалях, майстер-класах, у двох міжнародних фестивалях (Хорватії й Німеччині) [19]. В 2021р. школу відвідують 40 постійних учасників, віком від 2-х до 17 років. Діти займаються за напрямками: фольклор, танці, інструментальна музика; беруть участь у фестивалях, майстер-класах та інших подіях; відтворюють свята річного обрядового циклу [24].

На сьогодні музеї турбуються про те, щоб культурні послуги отримували люди, що мають різні фізичні та розумові вади. Не є винятком і Музей Івана Гончара, де пропонуються екскурсії для дітей з особливостями інтелекту під назвою «Малюнки на посуді» та для дітей з особливостями слуху – «Світ дитинства. Народні іграшки».

Творча вітальня, як одна з форм просвітницької роботи Центру активізує його культурне життя шляхом організації та проведення широкого спектру культурно-освітніх акцій звертаючись до актуальних тем сучасності.

Творча вітальня Центру проводить зустрічі з митцями, науковцями, громадськими діячами; лекції, семінари на тему української історії, культурології, етномистецтвознавства; організовує прес-конференції, презентує концерти традиційної та класичної музики, літературно-музичні композиції та

сучасні театралізовані вистави; демонструє слайд-програми; провадить відеопоказ українського фільму.

Зазначимо, що інноваційна освітня діяльність в музеї Івана Гончара здійснюється у різноманітних формах та дедалі більше набуває об'ємного характеру.

Так, 2021р. інтегрований онлайн-курс з традиційної народної культури «Знай свою Україну», спрямований на використання сучасних освітніх методик та інструментів для ознайомлення дітей з українськими народними традиціями та святами, їх історичним змістом та мистецькою цінністю. Головною метою проєкту є розказати сучасним дітям та зацікавити їх українськими святковими традиціями Різдва, Великодня, Купала та Покрови з використанням сучасних технологій та ігрового контенту. Онлайн-курс у вільному доступі для широкого кола дорослих та дітей з усіх куточків України та світу. У 2021 році створено та презентовано перший, Різдвяний модуль онлайн-курсу про традиційну культуру «Знай свою Україну». Тільки за перший місяць до курсу долучились: кількість зареєстрованих 1757; кількість учасників, які отримали сертифікат – 397, кількість заповнених анкет – 519 (дорослих), 114 (діти) з усіх областей України [24].

Говорячи про освітні проєкти, не можна обійти увагою Всеукраїнський конкурс етноблогерів на здобуття Відзнаки імені Олександра Капіноса. Мета проєкту – зацікавити дітей віком від 7 до 17 років українською традиційною культурою, популяризувати вивчення і збереження живих давніх традицій, звичаїв, обрядів, народних танців та пісень, гри на традиційних народних інструментах, народних ремесел тощо.

Що дітям дав конкурс: приналежність до спільноти (залучення учасників до україномовної спільноти з патріотичним світоглядом); цінності (патріотизм, пам'ять - Героя Олександра Капіноса та всіх, хто загинув за Україну, популяризація українських традицій, зв'язок поколінь, якість контенту - висока планка); потенціал сформувати свою аудиторію; отримання додаткових знань (зустріч з блогерами, які розповідали, як просувати свій блог; майстер-клас із

відеомонтажу). Результати проєкту: 240 зареєстрованих заявок на Конкурс, 1500 дописів з усієї України. Конкурс тривав з 5 квітня до 30 травня. 78 осіб-учасників Церемонії оголошення та урочисте нагородження переможців у Києві [24].

Завдяки інтернет можливостям в рік початку великої війни московії проти України музеєм реалізовано чимало освітніх проєктів. Так, в рамках проєкту «Всеукраїнська школа онлайн» науковцями музею розроблено шість уроків для школярів з мистецтва за підтримки відповідних міністерств: «Декоративно-ужиткове мистецтво України: традиція і сучасність», «Мистецькі символи України», «Українська народна іграшка» тощо.

Спільно з Vavovna-help в рамках партнерського благодійного проєкту на підтримку ЗСУ підготовлено серію онлайн-лекцій: «Небесні ЗСУ: образ архистратига Михаїла в українській культурі», «Образ святого Миколая в Українській культурі», «Сорочка як основа традиційного народного вбрання», «Вишита сорочка для ЗСУ». Підготовлено 40 онлайн-уроків з традиційного народного співу для дітей з постраждалих територій та переселенців. Майстер-клас з традиційного співу. Повстанські та козацькі пісні тощо [25]. Низка онлайн-лекцій підготовлено й апробовано 2023р: «Козацька Покрова» для вчителів, «Народне вбрання Західного Полісся», майстер-клас «Майстерня весільного співу» тощо [37]. Сьогодні важко переоцінити роль і значення сайту для будь-якого закладу, особливо для закладу культури. Сайт є визитівкою музею в онлайн-просторі. Тут розміщується загальна інформація щодо закладу, його історії, колекції, виставках і подіях. Сайт надає можливість отримувати інформацію щодо музею, його експонатах і заходах, не виходячи з дому. Це особливо важливо в умовах, коли пересування, мандрівки людей з об'єктивних причин обмежені чи неможливі. Музей може створювати віртуальні виставки, які дозволяють широкій аудиторії ознайомитися з колекцією, навіть якщо вони не можуть відвідати музей особисто. Окрім того, через сайт можна збирати відгуки і пропозиції від відвідувачів, що допомагає покращити якість послуг, що надаються. В цілому, сайт є потужним інструментом для залучення аудиторії, освіти та інформування, а також для підтримки контакту з реальними і

потенційними відвідувачами.

Музей Івана Гончара приділяє належну увагу вебсайту, його змістовному наповненню, зручності і доступності користування, сучасності і зовнішній привабливості.

2021 р. розпочалася робота над онлайн платформою Nonchar.org.ua, яка сприяє зростанню знань і видимості України та української традиційної культури в світі. Це не просто оновлений сайт Музею, це - новий підхід до зберігання, експонування і осмислення музейної збірки в цифрову добу. Nonchar.org.ua - перший музей традиційної культури, де у відкритому доступі можна ознайомитися із якісно оцифрованою найкращою частиною збірки. Музейні колекції мають стати джерелом для наукових досліджень, допомогти в роботі майстрам та реконструкторам, які працюють із традицією, сучасним митцям та дизайнерам, відкрити для українців традиційне мистецтво і культурну спадщину. Триває наповнення цифрової бази даних для збереження та впорядкування цифрової збірки Музею. У майбутньому оцифровані колекції будуть інтегровані у світові бази даних культурної спадщини. Вся інформація на сайті Музею Івана Гончара, подається українською і англійською мовами; ця опція надає іноземним відвідувачам ключ до розуміння української традиційної культури, а науковий блог стає майданчиком для діалогу для фахівців з усього світу. На кінець 2022р відвідуваність сайту досягла 58 700 осіб [25]. Було розроблено нову айдентику Музею спільно з командою ілюстраторів Pictoric та художницею і дизайнеркою Оленою Старанчук. Айдентика відповідає візії майбутнього музею і була презентована у грудні 2021 року в рамках запуску нової онлайн-платформи Музею Івана Гончара.

У процесі роботи над сайтом співробітники музею також пройшли «експрес-курс із діджиталізації», не просто освоїли нові технічні навички, а й розширили уявлення про сучасні музейні процеси.

З метою поширення інформації щодо діяльності Музею, його експозиції, демонстрації унікальних зразків народної культури, висвітлення витоків та історії розвитку видів народного мистецтва тощо співробітники активно

комунікують з телебаченням, різними друкованими та інтернет-виданнями, готують анонси подій, пресрелізи, створюють відео ролики тощо. Так, протягом 2016-2021 рр. про діяльність Музею вийшло 1300 публікацій, анонсів, сюжетів, інтерв'ю та спецпроектів. Матеріали виходили в таких виданнях, як: The Village, НВ, KyivMaps, Vogue, Платформа, УкрІнформ, Marie Claire, Музейний простір, Вечірній Київ, Хрещатик, Elle тощо. Співробітники дали 30 інтерв'ю для таких каналів, як: 1+1, 5 канал, ICTV, СТБ, Еспресо TV, 24 канал, Прямий, Суспільне тощо. За цей же період про традиційну народну культуру створено 442 відео [19].

Музей має сторінки в Facebook та Instagram, відстежує кількість відвідувачів, реакцію на події, веде загальну статистику. Зацікавленість і розширення аудиторії закладу очевидна і це прослідковується по динаміці збільшення підписників. Загальна кількість підписників сторінки в Facebook станом на кінець 2022 року склала 52 245 осіб. В порівнянні з попереднім 2021 роком аудиторія зросла на 5,31% або на 2 636 осіб. Загальна кількість підписників сторінки в Instagram станом на 31 грудня 2022 р. склала 36 147 осіб. В порівнянні з попереднім роком аудиторія зросла на 83,46% або на 16 444 осіб. Загальний розмір аудиторії музею станом на 2022 рік складав 88 392 осіб [25].

В Музею не залишають поза увагою питання щодо портрету своєї аудиторії. Так, 2022 р. основою аудиторії, хто відвідує сторінку в Instagram складають жінки (85,4%) у двох основних вікових групах: 25-34 роки (37,3%) та 35-44 роки (26,1%). Чоловіча аудиторія серед підписників сторінки в Instagram складає 14,6% у двох основних вікових групах: 25-34 роки (6,4%) та 35-44 роки (4%). Серед підписників сторінок Музею Івана Гончара найбільше жителів Києва та Львова. Основу аудиторії соціальних мереж музею складають жителі України - 69,8% в Facebook та 56,2% Instagram. Хоча доволі багато жителів США, Польщі, Канади тощо. Охоплення контентом у Facebook за 2022 рік становило 1 499 275 осіб. Охоплення матеріалами в Instagram становило 1 170 686 осіб [25].

Отже, культурно-освітні практики, що активно впроваджує Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» є різноманітними за формами,

інформативними за змістом, виховними за спрямованістю, патріотичними за своєю суттю. Практики розраховані на широкий загал, як на дорослих так і дітей, чоловіків і жінок. Об'єднавчим началом тут є тяжіння до краси, унікальності, самобутності народної культури. Саме це і приваблює до музею дедалі все більшу аудиторію, робить його центром культурного життя не тільки міста, а й країни.

Висновки до Розділу 3.

Діяльність Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» протягом останнього десятиліття проходила в найскладніших умовах, умовах війни, що росія розпочала проти України в специфічний закамурфльований спосіб, а у лютому 2022р. переросла в повномасштабну війну. Попри ці форс-мажорні обставини музей продовжував активну науково-дослідну роботу. Силами відносно невеликого штату науковців проводиться робота за напрямками: пошук, поповнення і комплектування фондів; проведення обліку нових надходжень; проведення етнографічних експедицій; створення тематично-експозиційних планів; організація і проведення наукових конференцій; підготовка і оприлюднення результатів наукових досліджень тощо. Разом з тим, активізації потребують такі аспекти науково-дослідної роботи як: розширення тематики експозиційних планів, активізації участі в розробці і реалізації культурологічних програм і проєктів, розробці і проведенні лекційної роботи, написанні сценарії заходів; участі в наукових заходах міжнародного і республіканського рівнів.

Культурно-освітня діяльність музею Івана Гончара добре організована, проводиться на високому рівні і представлена різноманітними методами та формами роботи. Просвітницький напрямок діяльності реалізується як у щоденній практиці, так конкретно до певних подій, дат чи свят. Підвищена увага музею спрямовувалася на роботу з дітьми та молоддю. Спеціально для цієї категорії відвідувачів організують лекції, уроки, конкурси, екскурсії, майстер-класи тощо, їх залучають до участі інших заходів Це дозволяє встановити тісний

контакт з аудиторією, визначити її інтереси, потреби і своєю чергою сприяє розширенню світогляду молоді, поглиблює їх інтерес до народних традицій, свят, культури, розвиває активність та ініціативу.

Заходи, які пропонують та здійснюють співробітники музею Івана Гончара розраховані на різні категорії відвідувачів, вони є прямим й адекватним відображенням запитів населення. Тематика проведення свят, фестивалів, екскурсій, майстер-класів, конкурсів є різноманітною і може задовольнити культурно-просвітні потреби вибагливих відвідувачів.

ВИСНОВКИ

Основними результатами магістерського дослідження стали висновки, що відповідають окресленим завданням.

1. В результаті роботи з'ясовано, що функціонування музейної сфери забезпечує широка законодавчо-правова база. Вона насамперед складається із законів України: «Про культуру», «Про охорону культурної спадщини», нормативних документів, ухвалених Верховною Радою України, постанов уряду, рішень, програм, стратегій прийнятих і затверджених органами влади.

На законодавчому рівні регулюються наступні питання: засади, на яких створюються музейні установи, визначено особливості діяльності та пріоритетні напрями функціонування музейних установ, регламентовано правила зберігання, обліку й охорони музейних предметів, акцентована увага на базовому аспекті існування музеїв – фінансуванні, визначено окрім бюджетного і додаткові джерела фінансування, що в умовах ринку і конкуренції є необхідним, робить їх більш самостійними, гнучкими і чутливими до вимог та потреб часу. Перелік же платних послуг не є довільним, а затверджується спеціальною урядовою постановою. Законодавчо надано право музеям на міжнародне культурне співробітництво, виписано види та форми такого співробітництва. Врегульовано питання управлінської системи, виписані повноваження кожної структури із управлінської вертикалі галузі. Разом з вибудованою системою підпорядкування музеї наділені правом самоврядування. Їм надається право створювати ради: методичні, вчені, реставраційні, художні тощо. З огляду на важливість і відповідальність, що покладається на керівника музейного закладу, законодавчо детально прописані вимоги до особи, яка претендує на посаду керівника музею, процедура обрання, проходження конкурсу і укладання контракту. Звертається увага законодавця на обов'язковість і регулярність вдосконалення професійних компетентностей фахівців, прописані різноманітні способи підвищення кваліфікації працівників музейної сфери.

Отже, в основі функціонування музейної мережі загалом і музейних закладів покладена потужна законодавчо-правова база. Закони, постанови,

розпорядження, накази, інструкції, положення спрямовані на різностороннє удосконалення музеїв, їх структури, матеріальне забезпечення, розширення методів та форм роботи, осучаснення закладів тощо.

2. Методологічну основу роботи склали системний, структурно-функціональний і діяльнісний підходи. Застосування в даній роботі системного підходу дав можливість показати музей як систему, якій притаманна цілісність і, одночасно, багаторівневість пов'язаних між собою складових, що підпорядковуються єдиній системі, загальному процесу. Структурно-функціональний аналіз демонструє функціональну значимість об'єкта, пояснює його природу і надає кожному елементу конкретне значення. Цей підхід дав можливість з'ясувати сучасні форми діяльності музейного закладу і показати роль і значення музею як важливого соціокультурного центру столиці.

У випадку вивчення історії становлення та розвитку Музею Івана Гончара, та етапів творчого шляху засновника музею застосовувалися методи історичного дослідження, критично-об'єктивного дослідження, порівняльно-історичний, а також ретроспективний метод. Інституційний метод дозволив вивчати музейний заклад в якості соціокультурного інституту. Тобто розглядати музей не стільки як заклад, де зберігаються предмети, що є культурною спадщиною народу, а акцентувати увагу на з'ясуванні нових можливостей, засобах, формах і методах, що робить заклад сучасним, креативним і затребуваним в суспільстві.

Результатом застосування комплексу методів стало створення концепції музею як повноцінного, якісного, культурно-освітнього й науково-дослідного центру, який гідно представляє культурне надбання українського народу.

3. Неупереджений аналіз життєвого та творчого шляху Івана Макаровича Гончара засновника музейного закладу дає підстави стверджувати, що ця непересічна особистість зробила величезний внесок в збереження, розвиток, популяризацію тієї частки культури, що є фундаментом, основою будь-якої нації. Митець мав талант скульптора, графіка, живописця. Івану Гончару не довелося отримати вищу освіту у мистецькому виші. Проте самотужки, маючи неабиякий мистецький хист, екстерном склав екзамени, отримав кваліфікацію і право

працювати скульптором. Він є автором низки скульптурних портретів видатних діячів української культури, історичних постатей різних періодів національно-визвольних змагань українського народу. Його роботи прикрашають різні міста, селища, музеї України. І. Гончар як живописець створив серію картин, в яких з фотографічною точністю зафіксував історичні та архітектурні пам'ятки України, етнографічні типи пересічних українців, краєвиди тощо. Графіка представлена у митця тематичними альбомами: «Українське народне вбрання», «Історичні та культурні пам'ятки України», а також військовими малюнками.

4. Початок створенню музею поклала кропітка збирацько-народознавчою діяльністю митця. Результатом цієї діяльності стала безцінна колекція народного мистецтва, яка поповнювалась протягом життя І. Гончара і не поступалася зібранням окремих державних музеїв. Розуміння митцем значення, ваги предметів народної творчості, необхідність їх популяризації спонукало митця влаштувати експозицію у власному будинку, що отримав назву «хатній» музей. Саме з цього домашнього музею і розпочалася історія розвитку і становлення Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара». Цей хатній музей в період тоталітаризму був єдиним своєрідним центром народної української культури. В цьому приватному музеї експонати були доступними і «живими». Відвідувачі могли було розглядати зблизька, потримати в руках і навіть приміряти, як, наприклад одяг, вишиванки. Музей був важливим осередків «шістдесятницького» руху, тут збиралися свідомі українська інтелігенція, яка розуміла значення і вагу цього музею та зібрання предметів народної культури для української нації.

Тільки із здобуттям незалежності України, отримав визнання і Іван Гончар. 1993р., після смерті митця, його колекцією стала основою державного музею, який отримав власне приміщення. 1999р. – заклад реорганізовано в Український центр народної культури, а в 2009р. – музей отримав статус «Національний».

Загалом, історія становлення Музею пройшла наступні етапи: 1. Хатній музей (1964-1993 роки). 2. Музей Івана Гончара (1993-1999 роки). 3. Український центр народної культури «Музей Івана Гончара» (1999-2009 роки). 4.

Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» (з 2009 року до сьогодні).

Зараз фонди музею нараховують понад двадцять сім тисяч експонатів: одяг, кераміка, рушники, вироби з дерева, скла, металу, кістки та рогу, скульптура, музичні інструменти, зброя, іграшки, прикраси різних історичних епох, півтори тисячі мистецьких творів самого І. Гончара, а також архівні матеріали, стародруки, бібліотека тощо.

5. З'ясовано, що Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара», перебуваючи в умовах гібридних загроз продовжував працювати і поводити активну науково-досліджу роботу. Силами відносно невеликого штату науковців проводилася робота за напрямками: пошук, поповнення і комплектування фондів; проведення обліку нових надходжень; організація і проведення фольклорно-етнографічних експедицій; створення тематично-експозиційних планів; організація, проведення чи участь у наукових конференціях різних рівнів; підготовка й оприлюднення результатів наукових досліджень, організація і проведення семінарів-практикумів, круглих столів, тренінгів, лекцій тощо. Науково-методична робота представлена регулярними консультаціями народних майстрів, науковців, музейників в питань народної культури, допомогою в організації проведення офіційних чи святкових заходів. Музей є базою практик для студентів культурно-мистецьких вишів, в тому числі й Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Співробітники музею активно залучаються до експертної діяльності, входять до складу громадських рад при державних установах. Разом з тим, активізації потребують такі аспекти науково-дослідної роботи як: розширення тематики експозиційних планів, активізації участі в розробці і реалізації культурологічних програм і проектів, розробці і проведенні лекційної роботи, написанні сценаріїв заходів; участі в наукових заходах міжнародного і республіканського рівнів.

6. Результати дослідження культурно-мистецьких практик Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» дають підстави стверджувати,

що цей напрямок діяльності музею є добре організований, проводиться на високому рівні і представлений різноманітними методами та формами роботи.

Освітня діяльність музею реалізується як у щоденній практиці, так конкретно до певних подій, дат чи свят. Підвищена увага музею спрямовувалася на роботу з дітьми та молоддю. Спеціально для цієї категорії відвідувачів організують лекції, уроки, конкурси, екскурсії, майстер-класи тощо, їх залучають до участі інших заходів. Це дозволяє встановити тісний контакт з аудиторією, визначити її інтереси, потреби і своєю чергою сприяє розширенню світогляду молоді, поглиблює їх інтерес до народних традицій, свят, культури, розвиває активність та ініціативу.

При Центрі упродовж років діяли: студії української народної вишивки, народної пісні і танцю, Дитяча школа традицій, проводились мистецькі «вечорниці», фольклорні свята та ярмарки, фестивалі для дітей та дорослих. Серед найкращих виставкових проєктів є: «Вікна», «Печу, печу хлібчик», «Творчість свободи: (р)еволюційна культура Майдану тощо.

Заходи, які пропонують та здійснюють співробітники музею Івана Гончара розраховані на різні категорії відвідувачів, вони є прямим й адекватним відображенням запитів населення. Тематика проведення свят, фестивалів, екскурсій, майстер-класів, конкурсів є різноманітною і може задовольнити культурно-просвітні потреби вибагливих відвідувачів.

Аналіз діяльності Музею дає підстави говорити, що заклад поступово трансформується в сучасну самодостатню модель відповідно до світових стандартів, тенденцій розвитку музейної сфери та економічного клімату. Започатковано нові програми (виставкові, освітні, навчальні), збільшено інфраструктуру (відкрито нову галерею для арт-проєктів). Здійснюється внутрішній та зовнішній аналіз діяльності (програмний та інституційний маркетинг) комплексне анкетування цільових груп. Діяльність колективу спрямована на те, щоб зробити музей сучасним, динамічним, життєздатним, новаторським, комфортним, орієнтованим на відвідувачів, привабливим, таким, що зачуває і впливає.

7. У якості пропозицій щодо удосконалення діяльності заповідника можна запропонувати наступне:

- активізувати окремі види науково-дослідної роботи, як то: повернутися до практики минулих років щодо організації і проведення щорічно наукових конференцій з тематики близької до профілю музею;

- поглибити науково-дослідницьку роботу (розробка тематико експозиційних планів, лекцій, сценаріїв заходів, написання статей у наукові видання тощо);

- створити нові інтерактивні виставки;

- музей має оптимальний колектив (81 особу) і матеріально-технічну базу (розташовану в центрі міста будівлю з великим подвір'ям, восьми експозиційними залами на першому поверсі, офісним приміщенням, фондосховищем та потенційним виставковим простором на другому поверсі, із сучасним обладнанням). Проте, все це підлягає модернізації для розширення діяльності музею, покращення середовища для колекцій і відвідувачів, впровадження нових програм та ефективного партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар Андрій. Митець і патріот. 112 років з дня народження Івана Гончара. Kyiv Post. січень 27. 2023. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/11570> (дата звернення 14. 14.10. 2023).
2. Вертюк М. (Дієвий музейний простір. З досвіду роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» ж. Наша Березина 2012 №1. С.27-32),
3. Вечерський В. Майстер: через роки, режими, кордони. *Україна молода*. 2001р. 27 січня.
4. Всеукраїнський дитячий фольклорний фестиваль «ОРЕЛІ». URL: <https://www.barabooka.com.ua/vseukrayins-kij-dityachij-fol-klornij-festival-oreli/> (дата звернення 13.09. 2023 р.).
5. Глосарій з гібридних загроз / За ред. Гришко С.В. Харків : ХНУРЕ, 2021. 113 с. URL: <https://warn-erasmus.eu/ua/glossary/> (дата звернення 14.09.2023р.).
6. Гнатик А. Просвітницька діяльність НЦНК «Музей Івана Гончара», як форма збереження та розвитку традиційної культури в Україні. *Традиційна культура України ХХІ століття як складова культурної політики: сучасний стан, загрози, перспективи*: збірник наукових праць за матеріалами Всеук наук-прак конференції 21 жовтня 2016р. Київ: у 2-х т., Т.1 К. : НАКККіМ, 2016. С.41-43.
7. Гончар І. Оберігати перлини народного генія. *Народна творчість та етнографія*. 1989р. № 3. С. 41-48.
8. Гончар І. Спогади. *Пам'ятки України*. 1990 №1. С. 48-51.
9. Гончар І. Спогади. *Пам'ятки України*. 1990 №2. С. 58-61.
10. Гончар І. Спогади. *Пам'ятки України*. 1990 №4. С. 32-34.
11. Гончар І. Спогади. *Пам'ятки України*. 1991 №2. С. 34-35.
12. Гончар І. Спогади. *Пам'ятки України*. 1991 №3. С. 60-62.
13. Гончар І. Спогади. *Пам'ятки України*. 1991 №4. С. 56-59.
14. Гуць М. Український центр народної культури «Музей Івана Гончара». *Народна творчість та етнографія*. 2007. № 5. С. 48-54.

15. Закон України «Про культуру» № 2778-VI від 14 грудня 2010р, чинний, поточна редакція 21. 09. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення 3. 10. 2023р.).
16. Закон України «Про музеї та музейну справу» № 249/95-ВР, від 29.06. 2006, поточна редакція від 07.09.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.07.2023р.).
17. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017р., чинний, поточна редакція від 02.07.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 23.06.2023р.).
18. Звіт Про роботу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» за 2016 рік. Поточний архів НЦНК.
19. Звіт Про роботу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» за 2016-2021 роки. Поточний архів НЦНК.
20. Звіт Про роботу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» за 2017 рік. Поточний архів НЦНК.
21. Звіт Про роботу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» за 2018 рік. Поточний архів НЦНК.
22. Звіт Про роботу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» за 2019 рік. Поточний архів НЦНК.
23. Звіт Про роботу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» за 2020 рік. Поточний архів НЦНК.
24. Звіт Про роботу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» за 2021 рік. Поточний архів НЦНК.
25. Звіт Про роботу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» за 2022 рік. Поточний архів НЦНК.
26. Іваницька Л. Іван Гончар. Видатні постаті в історії України: короткі бібліографічні нариси. К. 2011.
27. Кагарлицький М. Іван Макарович Гончар. *Київ*. 2001. № 3-4. С. 185-190.
28. Качкан В. Ключ до скарбів. *Жовтень*. 1989р. № 1. С.82-93

29. Качкан В. Каштанове свічадо Київ. 1992.
30. Козача С. Діяльність Музею І.М. Гончара. *Феноменологія українського народного мистецтва: форма і зміст: матеріали наук-практ. конф.*, м. Київ, 9-10 жовтня 1998р. Київ, 1998. С. 127-129.
31. Козацька Покрова до Дня захисника та захисниць України. URL: <https://honchar.org.ua/events/kozatska-pokrova-do-dnya-zahysnykiv-ta-zahysnyts-ukrayiny-i397> (дата звернення 15.09.2023р.).
32. Конопльова Марина. Музей Івана Гончара влаштовує кобзарсько-лірницьку Покрову. URL: <https://shotam.info/muzey-ivana-honchara-vlashtovuie-kobzarsko-lirnytsku-pokrovu/> (дата звернення 14.09. 2023р.).
33. Косицька З. Книгозбірня І.М. Гончара в культурному житті 60-х- кінця 90-х рр. ХХ ст. *Роль і специфіка IV Міжнародний конгрес українців*. Одеса. 26-29 серпня 1999р. К. 2000. Кн. 2. С.470-478.
34. Концерт «Пісні Півдня України URL: <https://honchar.org.ua/events/kontsert-pisni-pivdnya-ukrayiny-i399> (дата звернення 13.09. 2023 р.)
35. Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. Музейний Маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів пер. з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова, С. Г'ябчук, Р. Свято. К.: 2010.
36. Майстер, або Терні і лаври Івана Гончара /Упоряд. Н. Поклад. К.: МАУП, 2007. 708с.
37. Майстерня весільного співу з Надією Ханіс. URL: <https://honchar.org.ua/events/majsternya-vesilnogo-spivu-z-nadiyeyu-hanis-i392> (дата звернення 15.09.2023р.).
38. Музейна рада рекомендує скасувати наказ про примірні штатні розписи. *PROSTIR. MUZEUM*. 27 лютого 2018р.
39. Наказ Міністерства культури і мистецтв України «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників випуск 81 "Культура та мистецтво" від 14.04.2000 N 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168280-00#Text> (дата звернення 21. 09. 2023 р.).

40. Наказ Міністерства культури і туризму «Про затвердження положення, про проведення атестації працівників підприємств, установ, організацій та закладів галузі культури» від 16.07.2007. N 44. редакція від 30.07.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1023-07#Text> (дата звернення 21.08. 2023р.).
41. Наказ Міністерства культури України № 580 від 21. 07. 2016р. «Інструкція з організації обліку музейних предметів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16#Text> (дата звернення 25.09. 2023р.).
42. Наказ Міністерства культури України про затвердження «Положення про фондово-закупівельну комісію музею». від 21.03. 2016. № 144., чинне зараз. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0533-16#Text> (дата звернення 25.09.2023р.).
43. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Положення про формування складу та організацію роботи конкурсної комісії з проведення конкурсного добору на посаду керівника державного закладу культури, що належить до сфери управління Міністерства культури України» від 31.05.2016 № 380. Поточна редакція від 31.05.2016р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0809-16#Text> (дата звернення 02.07. 2023р.).
44. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження примірних штатних розписів державних та комунальних музеїв, заповідників та закладів музейного типу» № 823 від 01.08.2012 р. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/296696 (дата звернення 17.07. 2023 р.).
45. Народне вбрання Півдня України. Лекція Володимира Щирбі. URL: <https://honchar.org.ua/events/narodne-vbrannya-podillya-lektsiya-volodymyra-shhybri-i395> (дата звернення 13.09.2023 р.).
46. Ніч традиційного танцю. URL: <https://guide.kyivcity.gov.ua/events/nic-tradicijnogo-tancu> (дата звернення 14.09.2023р.).

47. Патлай Ю. Хатний музей Івана Гончара як осередок вивчення локальної історії. *Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. Інститут української археографії та джерелознавства. Київ, 2009. Кн. 2. Ч. 2. С.516-627.

48. Підгірна В.Н. Гібридні загрози: нові виклики та можливості для України. URL:

https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5705/Pidgirna_Tezy.doc?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 12.09.2023р.).

49. План роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» на 2017рік. Поточний архів НЦНК.

50. План роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» на 2018 рік. Поточний архів НЦНК.

51. План роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» на 2019 рік. Поточний архів НЦНК.

52. План роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» на 2020 рік. Поточний архів НЦНК.

53. План роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» на 2021 рік. Поточний архів НЦНК.

54. План роботи на Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» 2022 рік. Поточний архів НЦНК.

55. План роботи Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» на 2023 рік. Поточний архів НЦНК.

56. Позняк Н. Скарбник народної душі. *Українські вісники*. Тернопіль. 2008

57. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку музеїв та заповідників, в яких зберігаються музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України» від 2 грудня 2021р. №1388. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.07.2023 р.).

58. Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури, що не є орендою» від 2 грудня 2020р. № 1183. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 13.09.2023 р.).

59. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» від 20. 07 2000 р. N 1147. поточна редакція від 08.07.2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення 04.09.2023р.).

60. Пошивайло І. Історичні передумови створення музею Івана Гончара. 100 років колекції Державного музею українського народного декоративного мистецтва. К. 2002. С.202-204.

61. Пошивайло І. Музейна сфера України: виклики 21 ст. *Традиційна культура 21 ст як складова культурної політики: сучасний стан, загрози, перспективи*: зб. наук праць за матеріалами Всеук. Наук. Практ. Конф. 21 жовтня 2016р. Київ, С. 8-9.

62. Пошивайло І. Український центр народної культури «Музей Івана Гончара» . *Кераміка України* К. 2009. С.24-25.

63. Пошивайло Т. Діяльність Музею І.М. Гончара за 1997-1998 роки. *П'яті Гончарівські читання*. Київ, 8-10 жовтня 1998. С. 127-128.

64. Пошивайло Т. Музей Івана Гончара. Слава Українського козацтва. Мельборн. 1999. С. 296-301.

65. Програма підвищення кваліфікації музейних працівників «Актуальні проблеми роботи музеїв на сучасному етапі» 2021 р. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/Tsentr_neper_kul_myst_osv/Programma_current_work_problems_2023.pdf (дата звернення 25.09.2023р.).

66. Проект Всеукраїнського дитячого фестивалю «Орелі». URL: <https://honchar.org.ua/projects/vseukrayinskyj-dytyachyj-folklornyj-festyval-oreli-i55> (дата звернення 13.09. 2023р.).

67. Рева Т.С. Гібридні загрози та гібридні війни: сутність та аспекти взаємодії. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 40, С. 186–191. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/40_2022/24.pdf (дата звернення 21.09.2023р.).

68. Сверстюк Є. Зачарований козак Іван. *Молодь України*. 1991. № 18. 26 січня.
69. Селівачов М. Іван Гончар у 1960-1970-х роках. *АНТ*. 2006. №16-18. С. 189-197.
70. Система оцінювання ефективності роботи музеїв України: актуальний стан, проблеми та перспективи. Аналітична записка. 2020. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%9C%D0%A3%D0%97%D0%95%D0%84-!!!.pdf> (дата звернення 15.09.2023р.)
71. Статут Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» (нова редакція). URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=07NSA1B16C> (дата звернення 14.07.2023р.)
72. Указ Президента України «Про надання Українському центру народної культури «Музей Івана Гончара» статусу національного», м. Київ, 11 березня 2009 року N 150/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/2009#Text> (дата звернення 17.07. 2023р.).
73. Указ Президента України «Про створення Національного центру народної культури «Музею Івана Гончара» від 2 грудня 1999 р. N 1521/99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1521/99#Text> (дата звернення 14.10.2023р.).
74. _____ Фестиваль «Купайло в Легедзиному». URL: <https://honchar.org.ua/projects/festyval-kupajlo-v-leggedzynomu-i63> (дата звернення 14.09. 2023 р.).
75. Центр неперервної культурно-мистецької освіти НАКККіМ. URL: <https://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-publichnogo-upravlinnya-ta-kadrovoji-politiki> (дата звернення 12. 09. 2023 р.)
76. Чалова Г. Іван Гончар тридцять років був під ковпаком КДБ: До 100-річчя від дня народження вдатного сина України. *Українське слово*. 2011. 5-9 лютого 2011. № 6.